

فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار
سال هجدهم، شماره ۱، بهار ۱۴۰۳
صص ۱۲۶-۱۰۷

تأثیر رسانه‌های اجتماعی مجازی بر ریسک پذیری در دانش‌آموزان

مریم طالب دوست^۱، مهناز امیرپور^۲، مسعود ایمانیان اردبیلی^۳

چکیده:

هدف: هدف از پژوهش حاضر، بررسی آسیب‌شناسی رسانه‌های اجتماعی مجازی بر گسترش ریسک‌پذیری در دانش‌آموزان بود.

روش: روش این پژوهش پیمایشی-توصیفی و از نظر هدف کاربردی بود. جامعه آماری شامل دانش‌آموزان دبیرستان-های شهر قوچان ۳۱۳ نفر بودند که حساب کاربری اینستاگرام داشتند. لذا حجم نمونه بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی ۳۸۰ نفر تعیین شد. ابزار پژوهش از طریق پرسشنامه محقق ساخته که حاصل ادبیات موضوع بود طراحی شد. برای اعتبار ابزار از روش صوری و پایایی نیز با آزمون آلفای کرونباخ مقدار آن ۰/۸۸ حاصل شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از آزمون‌های آماری فریدمن برای اولویت بندی شاخص‌ها و نحوه تأثیرگذاری متغیرها از نرم افزار آموس استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد بیشترین فراوانی اشاره توسط کاربران اینستاگرام در بُعد رسانه‌های اجتماعی- مجازی به مؤلفه فرهنگی با ۳۱۳ فراوانی و در بعد ریسک‌پذیری به مؤلفه گرایش به روابط جنسی با فراوانی ۳۱۳ تعلق دارد. اولویت‌بندی شاخص‌های ریسک‌پذیری نشانگر این است که تغییر ارزش‌ها و باورهای انسانی و گرایش به جنس مخالف ۴،۵۱ دارای بیشترین میانگین می‌باشد و آگاه کردن والدین ۳،۸۹ دارای کمترین میانگین می‌باشد. همچنین ریسک‌پذیری و مدیریت بدن با فضای مجازی اینستاگرام دارای رابطه معناداری بود.

نتیجه‌گیری: می‌توان نتیجه گرفت استفاده از رسانه اینستاگرام علاوه بر مزایای زیادی که در زندگی روزمره دار دبرای دانش‌آموزان می‌توان تهدید کننده باشد. از این رو، برنامه‌ریزان نظام تعلیم و تربیت باید بتوانند با ظرفیت‌سازی در دانش‌آموزان و افزایش سواد رسانه‌ای آنها از میزان تهدیدات فضای مجازی بکاهند.

کلیدواژه‌ها: رسانه‌های اجتماعی مجازی، ریسک‌پذیری، اینستاگرام، دانش‌آموزان.

پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۶/۵

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۴/۴

^۱- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، گروه علوم اجتماعی، واحد قوچان، دانشگاه آزاد اسلامی، قوچان، ایران. m.talebdoost@gmail.com

^۲- استادیار، گروه علوم اجتماعی، واحد قوچان، دانشگاه آزاد اسلامی، قوچان، ایران (نویسنده مسئول). mahnaz.amirpour@gmail.com

^۳- استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، واحد قوچان، دانشگاه آزاد اسلامی، قوچان، ایران. imanian1720@gmail.com

مقدمه

در چند دهه اخیر، زندگی انسان‌ها، شدیداً تحت تأثیر ارتباطات نوین، قرار گرفته است؛ این واقعیت نه تنها زندگی اجتماعی انسان را متأثر ساخته، بلکه به خصوصی‌ترین ابعاد زندگی او رسوخ نموده است. در این میان شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان بخشی از این رسانه‌ها و ارتباطات نوین، امکانی را فراهم آورده‌اند که کاربران به واسطه آنها از یک سو علاقه مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خودشان را با دیگران به اشتراک می‌گذارند، از دیگر سو این شبکه‌ها بر روی درک و دریافت افراد از وضعیت زندگی خود در همه زمینه‌ها اعم از فرهنگی و ارزشی تأثیر می‌گذارند (گویر^۱ و همکاران، ۲۰۲۱؛ دوله و همکاران، ۱۳۹۶).

شبکه‌های اجتماعی با اجتماع‌گرایی مجازی نقش اساسی‌ای را در معادلات رسانه‌ای جهان بازی می‌کنند. این وب‌سایت‌ها علاوه بر قابلیت شبکه‌سازی مجازی، امکان استفاده از فرصت‌های مختلف در فضای اینترنت را اعم از جست و جو، خواندن و به اشتراک گذاری اخبار، آپلود عکس و فیلم، نوشتن یادداشت‌ها و عضویت در گروه‌های مختلف، تحرک سیاسی فراهم کرده و این امر باعث اقبال کاربران اینترنتی به شبکه‌های اجتماعی شده است (شوآی^۲ و همکاران، ۲۰۲۱). فضای مجازی بسته به ساخت‌های اجتماعی شکل می‌یابد و رشد فناوری، همگرایی رسانه‌ای و مسائل مربوط به آن، در شرایط اجتماعی گوناگون برون‌دادهای متفاوتی داشته است (رحمان‌زاده، ۱۳۸۹: ۵۲).

اینستاگرام امروزه یکی از پر طرفدارترین شبکه‌های اجتماعی می‌باشد که این شبکه بسیار جذاب است، زیرا تمام اطلاعات و ویدئوها از سراسر دنیا در آن مشاهده می‌شود و بین کاربران نیز در تمام نقاط دنیا به اشتراک گذاشته می‌شود (آسمواتی^۳، ۲۰۲۱). گسترده شدن اینترنت و ایجاد شبکه‌های اجتماعی مجازی از جمله اینستاگرام در بستر آن منجر به شکل‌گیری گروه‌های مختلف مجازی شده است که خود بی‌تأثیر بر ریسک‌پذیری جنسی نیست. مفهوم ریسک ممکن است برای هر فرد مفهوم خاص خود را داشته باشد، بنابراین بررسی دلایل ریسک‌پذیری در رفتارهای دانش‌آموزان، از جمله رابطه جنسی و پیامدهای آن به مطالعه معنایی که افراد به رفتار خود می‌دهند و خطرات موجود، بستگی دارد (جوهری و همکاران، ۱۴۰۱).

¹- Goodyear

²- Shuai

³- Asmawati,

دوره‌ی نوجوانی دوره‌ای از رشد است که در آن رفتارهای گوناگونی از جمله رفتارهای پرخطر جنسی ممکن است سلامت فرد را به خطر بیندازد (پیریس^۱ و همکاران، ۲۰۰۸: ۱۷۸). مطابق تحقیقات انجام شده، ویژگی‌های زیستی، چرخه‌ی رشد، موقعیت اجتماعی-اقتصادی، ویژگی‌های خانوادگی، تاثیر همسالان و رسانه از جمله عوامل مهمی هستند که در فعالیت‌های جنسی پرخطر جوانان تأثیر به سزایی دارند (حسن و کریتساز^۲، ۲۰۰۰: ۱۲۲). درویش‌سروستانی و حاصلی (۱۴۰۰) در تحقیق خود نشان دادند فضای مجازی بر رفتارهای پرخطر جنسی در جوانان (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه تهران) تأثیر منفی دارد، به نظر می‌رسد منظور پژوهشگر این باشد که شبکه‌های اجتماعی مجازی باعث انحراف در رفتارهای جنسی نوجوان شده است.

یکی از عواملی که در افزایش شیوع رفتارهای جنسی از جمله ریسک‌پذیری جنسی می‌تواند دخیل باشد، توسعه دسترسی به رسانه‌های جهانی و انتقال ارزش‌های جنسی آزاد از طریق آن به گروه‌های مختلف نوجوان است. تأثیر رسانه‌ها به خصوص محتویات جنسی و غیراخلاقی در رسانه‌های مجازی از جمله اینستاگرام بر نگرش و هنجارهای جنسی دانش‌آموزان در دوره نوجوانی که از نظر رشد و تربیت اهمیت وافری دارد، یک نگرانی مهم سلامت عمومی و سلامت جنسی محسوب می‌شود. همچنین، اکثر دانش‌آموزان در مورد مواجهه خود با محتویات جنسی در شبکه‌های مجازی با والدین صحبت نمی‌کنند و والدین نیز به جز چند هشدار و پند و اندرز کلی، خیلی با جزئیات راجع به نوع اطلاعات و محتوای دسترسی داشته دانش‌آموزان با آنها وارد صحبت نمی‌شوند. به نظر می‌رسد حرمت و حیا و شرم در صحبت کردن در این خصوص، سرگرم بودن والدین به سایر امور و وقت نگذاشتن برای فرزند و صحبت با او و همچنین ضعف اطلاعاتی والدین از تکنولوژی، شکاف نسلی، دلایل مطرح شده در این خصوص بوده است. البته برخی نگران محدود شدن توسط والدین پس از طرح مسئله بودند و این را دلیلی برای مطرح نکردن با والدین می‌دانستند (محمودی و همکاران، ۱۴۰۰). همچنین، به نظر می‌رسد افراد در جامعه ما به خصوص دانش‌آموزان به صورت افسار گسیخته‌ای از رسانه‌های مختلف (اینترنت، ماهواره و شبکه‌های اجتماعی مجازی از جمله اینستاگرام) استفاده می‌کنند و هیچ‌گونه حد و مرزی برای خود در این زمینه قائل نیستند. البته فقدان منابع شناختی و ترمیمی در این زمینه برای دانش‌آموزان و مردم از طریق نهادهای واسطه‌ای (رسمی و غیررسمی)

^۱ -Peres

^۲ - Hassan & Creatsas

به وضوح نمایان است. به عبارتی در این زمینه ما نتوانسته‌ایم از نظر هنجاری و ارزشی استراتژی خاصی متناسب با فرهنگ و ارزش‌های دینی و ملی نسبت به رسانه‌های اجتماعی مجازی نو پدید، اتخاذ کنیم.

برخی پژوهش‌ها در مورد فضای مجازی انجام شده است. نعمتی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان " بررسی نقش واسطه‌ای بحران هویت و انسجام خانواده در تعیین رابطه مشارکت در شبکه‌های اجتماعی با نگرانی از تصویر بدنی در میان دانش‌آموزان " بیان کردند اصلاح میزان و شیوه استفاده نوجوانان از شبکه‌های اجتماعی و برگزاری جلسات آموزشی به منظور تسهیل‌گذاری از مرحله بلوغ و پیشگیری از بحران هویت دارای اهمیت است تا زمینه کاهش نارضایتی از تصویر بدن و ارتقای سلامت روانی نوجوانان فراهم آید. طالبی و دهقان (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان "نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در انسجام درون خانوادگی نتیجه گرفتند که تاثیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در انسجام درون خانوادگی در حالت کلی و ابعاد کمی و کیفی آن تایید شده است و این تاثیر به صورت مستقیم و مثبت بوده است. میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به ترتیب توانایی پیش‌بینی تغییرات متغیر انسجام درون خانوادگی را در حالت کلی به میزان ۹٪، بعد کمی ۹٪، بعد کیفی ۲۷٪ دارا می‌باشند. خلیج آبادی فراهانی (۱۴۰۰) در پژوهشی نتیجه گرفت که تفاوت‌های جنسیتی در دسترسی به اینترنت و محتوای نامتعارف در آن را برجسته شده و تعامل‌های جوانان در اینترنت حول موضوعات نامتعارف جنسی افزایش یافته است. همچنین، تاثیر و نقش اینترنت و دسترسی به محتوای جنسی نامتعارف را در جوانان را در شکل‌گیری و تسهیل ارتباط با جنس مخالف، تحریک و تهییج جنسی، تحریک جمعی با به اشتراک گذاشتن محتوای جنسی، جلب تایید گروه همسالان و در نهایت ایجاد دوگانگی در ارزش‌های جنسی در جوانان را نشان داد. پولادسنج و بقائی (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان «تاثیر رسانه‌های اجتماعی بر برنامه‌های آموزش جنسی جوانان» بیان نمودند رابطه‌ای نیرومند بین برنامه‌های ارائه شده در رسانه و رفتار جنسی نوجوانان وجود دارد. بنابراین رسانه‌های اجتماعی می‌توانند با ارائه برنامه‌های متنوع، به طور جانشینی الگوهای مثبتی را معرفی تا نوجوانان در انتخاب و همانندسازی با آنها به شیوه‌های موثر و مفید درباره سلامت جنسی خود تصمیم بگیرند. در عین حال این مهم است که رسانه برای ورود به مباحث مرتبط با سلامت جنسی و آموزش موضوعات جنسی عوامل و متغیرهای مهمی مانند رویکرد شفاف و مبتنی بر شواهد، بهره‌گیری از دانش و تخصص بین رشته‌ای و تنوع مخاطبان را

مورد توجه قرار دهد. درویش سروستانی و حاصلی (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان «نقش فضای مجازی بر رفتارهای پرخطر جنسی در جوانان بیان نمودند در قرن حاضر فضای مجازی ارتباط میان افراد با یکدیگر را دچار تحول گسترده کرده است و این تحول، آسیب‌های اجتماعی خاصی را نیز به همراه داشته است. در ارتباط مجازی، عنصر زمان و مکان چندان نقشی ندارد و افراد می‌توانند در هر زمان و مکانی با یکدیگر به گفت و گو بنشینند در حالی که کسی نیز از محتوای آن مطلع نمی‌شود. جوانان و نوجوانان مهم‌ترین مخاطبان فضای مجازی هستند و در محدوده‌ی سنی قرار دارند که تأثیر پذیری بالایی دارند، بنابراین بررسی تأثیر استفاده از فضای مجازی بر این گروه از اهمیت زیادی برخوردار است. اکبرزاده جهرمی و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیق خود با عنوان نقش اینستاگرام در مدیریت بدن بیان نمودند توجه به بدن در جوامع معاصر روبه فزونی است. آمارهای فزاینده جراحی‌های زیبایی و مصرف لوازم آرایشی نیز نشان از همین موضوع در ایران دارد در فرایند مدیریت بدن رسانه‌ها و از جمله شبکه‌های اجتماعی نقشی تعیین‌کننده دارند، چرا که تصور افراد از بدن ایده‌آل اغلب متکی به تصاویر رسانه‌ای است. فرجی (۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان نقش شبکه اجتماعی مجازی اینستاگرام بر گرایش جوانان به مدیریت بدن نتیجه گرفتند متغیرهای میزان استفاده از اینستاگرام ($r=0.57$) عضویت ($r=0.22$)، خودابرازی ($r=0.61$)، اعتماد به اینستاگرام ($r=0.42$)، وابستگی به شبکه اینستاگرام ($r=0.64$) با گرایش به مدیریت بدن رابطه معناداری وجود دارد. استفاده از اینستاگرام و توجه به تبلیغات آن، دیدگاه کاربران در حوزه تناسب اندام و سبک تغذیه و شکل ظاهری اندام (مدیریت جسمانی) و مصرف نمایشی تحت تأثیر قرار می‌دهد و به سوی مصرف و جراحی و تناسب اندام گرایش پیدا می‌کنند. عدلی‌پور و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیق خود با عنوان رابطه استفاده از شبکه اجتماعی فیس‌بوک با تصور بدن در میان دانشجویان دختر و پسر بیان نمودند که بین مدت زمان عضویت در فیس‌بوک، میزان استفاده از فیس‌بوک، میزان مشارکت و فعال بودن کاربران در فیس‌بوک و واقعی تلقی کردن محتوای فیس‌بوک با تصور بدن در میان دانشجویان دختر و پسر رابطه معنادار مثبتی وجود دارد. همچنین فیس‌بوک توانسته است تصور کاربران نسبت به بدن را تغییر دهد. این شبکه مجازی با تأثیرات شگرف خود باعث شده که نگاه جوانان نسبت به بدن خود، میزان رضایت از وضعیت بدنی خویش، اهمیتی که به آن می‌دهند و نیز وقت و سرمایه‌ای که صرف آن می‌کنند، به‌طور معناداری متفاوت شود. اپروز و کرد (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان «بررسی رابطه‌ی

بین رفتارهای پرخطر و فضای مجازی با کیفیت زندگی» بیان نمودند بررسی رابطه‌ی بین رفتارهای پرخطر و فضای مجازی با کیفیت زندگی در دختران و پسران پایه دهم شهرستان بوکان در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ بود. نتایج نشان داد که بین رفتارهای پرخطر و ابعاد فضای مجازی با کیفیت زندگی دانش‌آموزان پایه دهم رابطه معکوس و معنادار وجود دارد. همچنین نتایج رگرسیون چندمتغیره نشان داد که از بین رفتارهای پرخطر، مصرف مشروبات الکلی با بیش‌ترین واریانس و ارتباط با جنس مخالف، کمترین واریانس و همچنین از بین ابعاد فضای مجازی، تعارض ارزش‌ها با بیش‌ترین واریانس و انزوای اجتماعی با کمترین واریانس تغییرات کیفیت زندگی را پیش‌بینی می‌کنند.

آلسوبی^۱ و همکاران (۲۰۲۲) به بررسی ریسک‌پذیری جنسی نوجوانان در فضای مجازی پرداختند و دریافته‌اند نوجوانان به طور قابل توجهی بیشتر احتمال دارد که در رابطه جنسی توافقی با دوستان شرکای دوستی شرکت کنند. درخواست‌های ناخواسته بیشتر از جانب غریبه‌ها بود و سوء استفاده جنسی زمانی که یکی از اعضای خانواده درگیر بود بیشتر بود. بر اساس نتایج کاوش جنسی بخشی طبیعی از رشد نوجوانان است. با این حال، دسترسی بدون واسطه به اینترنت، نوجوانان را قادر می‌سازد تا در بسیاری از ویژگی‌های جنسی بالقوه خطرناک‌تر از نسل‌های قبلی، از جنسیت مناسب تا موقعیت‌های آزار جنسی، شرکت کنند. ایماویکا^۲ و همکاران (۲۰۲۱) در تحقیقی با عنوان «اثرات قرار گرفتن در معرض رسانه‌های اجتماعی بر نگرش‌ها و رفتار جنسی نوجوانان نتیجه گرفتند که تحت تأثیر قرار گرفتن در رسانه‌های اجتماعی، بر نگرش‌ها، رفتارها، شروع و خطرات جنسی و همچنین نظارت والدین، پیشرفت تحصیلی و جنسیت اثرگذار است. بنت^۳ و همکاران (۲۰۲۰) در تحقیقی با عنوان بررسی تاثیر رسانه‌های اجتماعی بر خلق و خو و نارضایتی بدن با استفاده از ارزیابی لحظه‌ای اکولوژیکی، بیان نمودند که تعداد سایت‌های رسانه‌های اجتماعی بازدید شده پیش‌بینی کننده قابل توجهی از نارضایتی بدن است در حالی که زمان صرف شده برای استفاده از رسانه‌های اجتماعی چنین نبود. تعداد سایت‌های بازدید شده و زمان صرف شده در رسانه‌های اجتماعی هر دو پیش‌بینی کننده عاطفه منفی کلی، غم و گناه بودند. نتایج نشان داد که استفاده از رسانه‌های اجتماعی می‌تواند بر نارضایتی و مدیریت بدن تأثیر منفی بگذارد.

¹ -Alsoubai Song

² -Imavika

³ - Bennett

لین^۱ و همکاران (۲۰۲۰) در تحقیق خود با عنوان قرار گرفتن در معرض رسانه‌های جنسی در اوایل نوجوانی با رفتارهای جنسی پرخطر در نوجوانی در حال ظهور، بیان نمودند قرار گرفتن در معرض جنسی در رسانه‌های جنسی در اوایل نوجوانی با رفتارهای جنسی خطرناک مرتبط است. پوگلیا^۲ (۲۰۱۷) در تحقیقی با عنوان «استفاده از رسانه‌های اجتماعی و تأثیرات آن بر تصویر بدن بیان نمود که گرایش مقایسه بدن با عزت بدن رابطه منفی و با انگیزه استفاده از رسانه‌های اجتماعی برای مقایسه بدن رابطه مثبت دارد. لاندری^۳ و همکاران (۲۰۱۷) در تحقیقی با عنوان رسانه‌های اجتماعی و رفتار جنسی در بین نوجوانان نتیجه گرفتند رفتارهای خطرناک جنسی بین شروع (T1) و پیگیری (T2) به طور قابل توجهی افزایش یافت. جوانانی که روزانه بیش از ۱۰۰ پیام کوتاه ارسال می‌کردند، دارای نمرات خطر جنسی بسیار بالاتری بودند، اما در سطوح بالاتری از نظارت والدین، نمرات خطر جنسی به میزان قابل توجهی کاهش یافت. اگرچه نوجوانان پیامک‌های اس‌ام‌اس را با نرخ بالایی رد و بدل می‌کنند، اما نظارت والدین برای روابط والدین و فرزندان حیاتی است و می‌تواند فرکانس پیامک‌ها و رفتارهای جنسی را علیرغم کاهش تأثیر والدین و افزایش فشار همسالان و تأثیرات اجتماعی در دوران نوجوانی تعدیل کند.

در واقع مردم در زمینه نحوه و میزان استفاده از آنها و نحوه آسیب‌زا بودن این رسانه‌ها اطلاعات چندانی ندارند. بنابراین روز به روز شاهد آسیب‌پذیری خانواده‌ها و دانش‌آموزان از این رسانه‌های جدید هستیم که موجبات تغییر و تحول ارزشی، هنجاری و نگرشی در مردم و جوانان می‌شوند و به آسیب‌های روانی و اجتماعی دامن می‌زنند (مدانلو، ۱۴۰۰). پولادسنج و بقائی (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان «تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر برنامه‌های آموزش جنسی جوانان» بیان نمودند روش تحقیق در این پژوهش از نظر هدف، از نوع تحقیقات کاربردی و از لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها تحقیق توصیفی (غیرآزمایشی) از نوع کتابخانه‌ای بود. یافته‌های پژوهشی حاکی است که بیشتر دانش‌آموزان جامعه ما در دستیابی به منابع معتبر موضوعات جنسی با محدودیت مواجه بوده و در این زمینه برای آن‌ها برنامه‌های آموزشی مورد نیاز طراحی و برنامه‌ریزی نشده است. از این رو مسئله پژوهش حاضر،

¹ -Lin

² -Puglia

³ -Landry

بررسی آسیب‌شناسی رسانه‌های اجتماعی مجازی اینستاگرام بر ریسک‌پذیری در دانش‌آموزان شهر قوچان می‌باشد.

روش تحقیق

روش این پژوهش، توصیفی از نوع پیمایشی و از نظر هدف کاربردی بود. جامعه آماری شامل دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر قوچان ۳۱۳ نفر بودند که حساب کاربری اینستاگرام داشتند. لذا حجم نمونه بر اساس روش تصادفی ۳۸۰ نفر تعیین شد. از طریق پرسشنامه محقق ساخته که حاصل ادبیات موضوع بود طراحی شد. برای اعتبار ابزار از روش صوری و پایایی نیز با آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار آن ۰/۸۸ حاصل شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از آزمون‌های آماری فریدمن برای اولویت بندی شاخص‌ها و نحوه تأثیرگذاری متغیرها از نرم‌افزار آموس استفاده شد.

یافته‌ها

در این بخش از پژوهش اطلاعات جمعیتی شناختی مشارکت کنندگان پرداخته می‌شود. بر اساس نتایج ۵۳/۸ درصد از پاسخگویان مرد بودند و ۲/۴۶ درصد زن بودند. بیشتر پاسخگویان سطح تحصیلات فوق لیسانس داشتند که (۶۹/۲ درصد) از جامعه آماری را به خود اختصاص دادند. سطح تحصیلات لیسانس نیز با درصد فراوانی ۷/۷ کمترین فراوانی را به خود اختصاص داد. بر اساس نتایج ۲۳/۱ درصد از پاسخگویان سطح تحصیلات دکترا داشتند. بر اساس نتایج به دست آمده بیشترین فراوانی مربوط به افراد با سابقه کاری ده تا ۱۵ است که ۳۸/۵ درصد از فراوانی کل را به خود اختصاص دادند. با توجه به نتایج در بخش کمی که پرسشنامه از ۳۱۳ نفر انجام شد، ۱۹۲ نفر معادل ۶۱،۳۴ درصد از افراد فعال اینستاگرام دختر و ۱۲۱ نفر معادل ۳۸،۶۶ درصد پسر بودند. ابتدا جهت شناخت شاخص‌های مختلف ریسک‌پذیری از دیدگاه برخی خبرگان این شاخص‌ها شناسایی شدند جدول (۱).

جدول ۱. کدگذاری باز، محوری و گزینشی (انتخابی)

کد گزینشی (انتخابی)	کدهای محوری	کدهای باز
آسیب‌های فضای مجازی	آسیب‌های فردی	اتلاف وقت - اطلاعات بیهوده - سست شدن اعتقادات - انزوای فردی - ضعف شخصیتی - ضعف توانایی‌های فردی
	آسیب‌های خانوادگی	کاهش روابط و تعاملات خانوادگی - چالش و تعارض فرهنگی - ناسازگاری با خانواده - رفتارهای نابهنجار در محیط خانواده - گسیختگی عاطفی از خانواده - افزایش مشکلات خانواده
	آسیب‌های اجتماعی	کاهش روابط اجتماعی واقعی - انزوای اجتماعی - تغییر اعتقادات و الگوهای فرهنگی - شکستن هنجارهای جامعه - مسئولیت‌گریزی و ایجاد مشکلات اجتماعی - اشاعه فساد و بی‌آبرویی
	آسیب‌های تحصیلی	افت تحصیلی - کم توجهی به امور تحصیلی - کاهش زمان مطالعه - سرقت علمی
	ریسک‌پذیری جنسی	تنش جنسی - ترویج فساد جنسی - بحران جنسی - بلوغ زودرس - انحراف جنسی - فراگیری اطلاعات جنسی آسیب‌زا - اشاعه فرهنگ اعتیاد

در جدول (۲) مدت زمان فعالیت در اینستاگرام ارائه شده است.

جدول ۲. توزیع فراوانی گروه نمونه بر اساس مدت زمان فعالیت در اینستاگرام

درصد	فراوانی	مدت زمان فعالیت در اینستاگرام
۱۴,۷۰	۴۶	زیر ۲ سال
۲۸,۱۲	۸۸	بین ۳-۴ سال
۵۷,۱۸	۱۷۹	۵ سال بیشتر
۱۰۰	۳۱۳	مجموع

با توجه به نتایج جدول، از تعداد ۳۱۳ فرد شرکت کننده، تعداد ۴۶ نفر معادل ۱۴,۷۰ درصد زیر ۲ سال و تعداد ۸۸ نفر معادل ۲۸,۱۲ درصد بین ۳-۴ سال و تعداد ۱۷۹ نفر معادل ۵۷,۱۸ درصد بیشتر از ۵ سال در اینستاگرام فعال بودند که نتایج حاکی از بالا بودن آمار افراد شرکت کننده با فعالیت ۵ سال بیشتر در اینستاگرام را در تحقیق حاضر دارد.

در جدول ۳ میزان فعالیت کاربران در اینستاگرام در هفته ارائه شده است.

جدول ۳. توزیع فراوانی گروه نمونه بر اساس میزان فعالیت کاربران در هفته

میزان فعالیت کاربران در هفته	فراوانی	درصد
کمتر از ۲ ساعت در هفته	۱۱	۳,۵۱
بین ۲-۴ ساعت در هفته	۱۸	۵,۷۵
بین ۴-۶ ساعت در هفته	۱۹	۶,۰۷
بین ۶-۸ ساعت در هفته	۲۳	۷,۳۵
بین ۸-۱۰ ساعت در هفته	۶۰	۱۹,۱۷
بالاتر از ۱۰ ساعت در هفته	۱۸۲	۵۸,۱۵
مجموع	۳۱۳	۱۰۰

با توجه به نتایج جدول ۳، از تعداد ۳۱۳ شرکت کننده، تعداد ۱۱ نفر معادل ۳,۵۱ درصد کمتر از ۲ ساعت در هفته، تعداد ۱۸ نفر معادل ۵,۷۵ درصد بین ۲-۴ ساعت در هفته، تعداد ۱۹ نفر معادل ۶,۰۷ درصد بین ۴-۶ ساعت در هفته، تعداد ۲۳ نفر معادل ۷,۳۵ درصد بین ۶-۸ ساعت در هفته، تعداد ۶۰ نفر معادل ۱۹,۱۷ درصد بین ۸-۱۰ ساعت در هفته و تعداد ۱۸۲ نفر معادل ۵۸,۱۵ درصد بالاتر از ۱۰ ساعت در هفته در اینستاگرام فعال بودند که نتایج حاکی از بالا بودن آمار افراد شرکت کننده با میزان فعالیت بالاتر از ۱۰ ساعت در هفته را در تحقیق حاضر دارد.

در جدول (۴) رتبه بندی شاخص‌های رسک پذیری ارائه شده است.

جدول ۴. آزمون فریدمن جهت اولویت‌بندی رسانه‌های اجتماعی مجازی (اینستاگرام) بر اساس

گسترش ریسک‌پذیری در دانش‌آموزان

اولویت	میانگین رتبه	میانگین	شاخص‌ها
۷	۲۲,۷۴	۴,۲۴	۱- افت اخلاقی و پرخاشگری
۸	۲۲,۹۴	۴,۲۳	۲- کاهش اعتماد و افزایش سوء تفاهم‌ها
۹	۲۲,۶۲	۴,۲۱	۳- کاهش صمیمیت و ارتباطات عاطفی
۶	۲۳,۲۴	۴,۲۵	۴- تنوع طلبی جنسی به لحاظ روانی
۲	۲۳,۸۲	۴,۲۹	۵- افزایش خودشیفتگی در بین دانش‌آموزان
۶	۲۵,۵۸	۴,۲۵	۶- تاثیر فشارهای روحی در استفاده مکرر از اینستاگرام و عدم فعالیت دانش‌آموزان از نظر فرهنگی
۱۵	۲۵,۵۹	۴,۱۳	۷- آسیب‌های روانی- رفتاری اینستاگرام
۲۳	۲۵,۳۹	۴,۰۳	۸- عدم درک اصول تصمیم‌گیری منطقی و توانایی
۱۴	۲۴,۵۷	۴,۱۴	۹- خودافشایی افراد مبتلا به اضطراب اجتماعی در اینستاگرام
۲۱	۲۴,۸۵	۴,۰۵	۱۰- ابتلا به اعتیاد اینترنتی در صورت استفاده مکرر از اینستاگرام
۲۲	۲۲,۷۴	۴,۰۴	۱۱- تاثیر طرز فکر در استفاده مکرر از اینستاگرام و عدم فعالیت دانش‌آموزان از نظر فردی
۱۳	۲۲,۹۴	۴,۱۵	۱۲- تاثیر باورهای فردی در استفاده مکرر از اینستاگرام و عدم فعالیت دانش‌آموزان از نظر فردی
۱۸	۲۲,۶۲	۴,۱۰	۱۳- تاثیر تعصبات خانوداگی و قومیتی در استفاده مکرر از اینستاگرام و عدم فعالیت دانش‌آموزان از نظر فردی
۱۳	۲۳,۲۴	۴,۱۵	۱۴- آسیب‌های خانوادگی اینستاگرام
۱۶	۲۳,۸۲	۴,۱۲	۱۵- نارضایتی از سبک زندگی
۳۱	۲۵,۵۸	۳,۸۹	۱۶- آگاه کردن والدین
۱۱	۲۵,۵۹	۴,۱۷	۱۷- تاثیر اطرافیان در استفاده مکرر از اینستاگرام و عدم فعالیت دانش‌آموزان از نظر فرهنگی

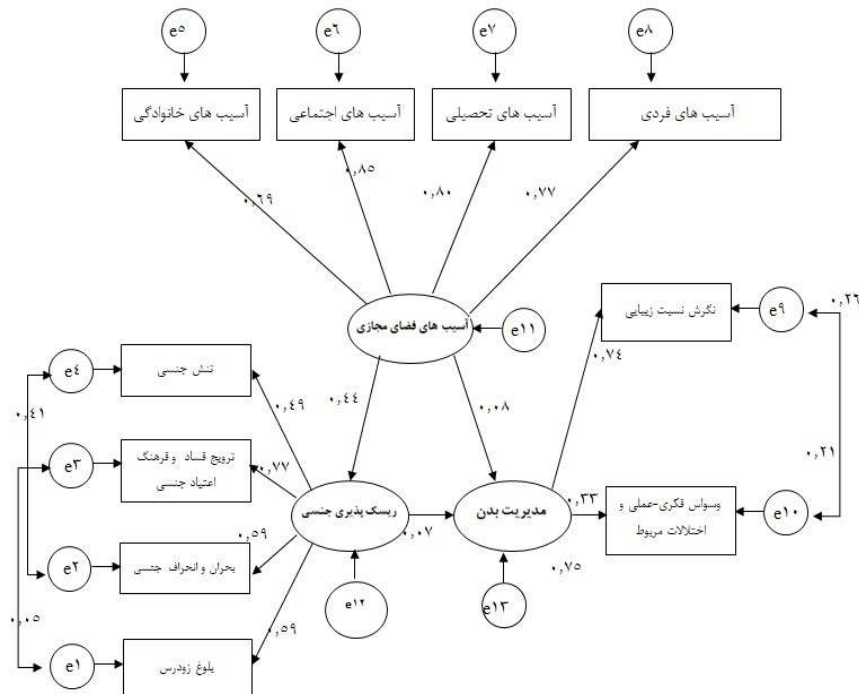
۲۶	۲۵,۳۹	۳,۹۹	۱۸- تاثیر نگرش‌های جنسیتی در استفاده مکرر از اینستاگرام و عدم فعالیت دانش‌آموزان از نظر فرهنگی
۱۸	۲۴,۵۷	۴,۱۰	۱۹- تاثیر عدم تمایل والدین به فعالیت در اینستاگرام در استفاده مکرر از اینستاگرام و عدم فعالیت دانش‌آموزان از نظر فرهنگی
۲۹	۲۴,۸۵	۳,۹۶	۲۰- آسیب‌های فرهنگی- اجتماعی اینستاگرام
۱۰	۲۳,۸۲	۴,۱۸	۲۱- مدیریت زمان استفاده از اینستاگرام
۳۰	۲۵,۵۸	۳,۹۲	۲۲- محدود و یکپارچه کردن حساب‌های کاربری اینستاگرام
۲۰	۲۵,۵۹	۴,۰۶	۲۳- نگرانی از فیلترینگ فضای مجازی
۱۹	۲۵,۳۹	۴,۰۹	۲۴- آسیب‌های سیاسی- امنیتی اینستاگرام
۱۳	۲۴,۵۷	۴,۱۵	۲۹- ضرورت وجود اینستاگرام در زندگی افراد
۱۳	۲۴,۸۵	۴,۱۵	۲۵- میل به محبوبیت و دیده شدن در اینستاگرام
۱۴	۲۲,۷۴	۴,۱۴	۲۶- طرح موضوع‌های شگفت‌انگیز و محرک در اینستاگرام
۲۴	۲۲,۹۴	۴,۰۱	۲۷- حفظ ارتباط با دیگران در عین تنهایی در اینستاگرام
۲۵	۲۲,۶۲	۴,۰۰	۲۸- میل برای فرار از محرک‌های تنش‌آور با فعالیت در اینستاگرام
۲۷	۲۳,۲۴	۳,۹۸	۲۹- شبکه‌های اجتماعی تنها جایی است که واقعاً می‌شود مردم را شناخت.
۱۶	۲۳,۸۲	۴,۱۲	۳۰- گریز از واقعیت و ارضای نیازهای روانی با فعالیت در اینستاگرام
۲۱	۲۵,۵۸	۴,۰۵	۳۱- از بین رفتن حریم‌ها
۱۵	۲۵,۵۹	۴,۱۳	۳۲- نداشتن تفاهم و ضعف در برقراری رابطه‌ها
۱۸	۲۵,۳۹	۴,۱۰	۳۸- به چالش کشیدن فرضیه‌های خود و دیگران
۲۵	۲۴,۵۷	۴,۰۰	۳۳- بیدار شدن تمایلات جنسی در نوجوانی و میل به رابطه صمیمی

۲۶	۲۴,۸۵	۳,۹۹	۳۴- ارتباط افسردگی و اضطراب با گرایش به جنس مخالف
۲۶	۲۲,۷۴	۳,۹۹	۳۵- فشار زیاد دوستان و همسالان برای برقراری رابطه نزدیک با غیرهمجنس
۱	۱۲,۹۴	۴,۵۱	۳۶- تغییر ارزش‌ها و باورهای انسانی و گرایش به جنس مخالف
۲۳	۲۲,۶۲	۴,۰۳	۳۷- نقش رسانه‌ها در رواج دوستی با جنس مخالف
۱۵	۲۳,۲۴	۴,۱۳	۳۸- تغییرات هورمونی و شناختی میل به روابط جنسی
۱۲	۲۳,۸۲	۴,۱۶	۳۹- رابطه احساسی در کنار سن نوجوانی و آموزش‌های غلط از دوستان و رسانه‌های اجتماعی
۱۴	۲۵,۵۸	۴,۱۴	۴۰- دستیابی به هویت مردانگی و زنانگی در نوجوانی
۱۷	۲۵,۵۹	۴,۱۱	۴۱- کسب شناخت برای ازدواج
۱۵	۲۵,۳۹	۴,۱۳	۴۲- آموزش هویت جنسی در سنین ۶ سال و پایین‌تر
۳	۲۴,۵۷	۴,۲۸	۴۳- بلوغ زودرس، نتیجه تربیت ناآگاهانه جنسی کودکان
۹	۲۴,۸۵	۴,۲۱	۴۴- تربیت جنسی ناصحیح
۶	۲۲,۷۴	۴,۲۵	۴۵- شناخت مسائل جنسی در چهارچوب فرهنگ ایرانی و ارتکاب به رفتارهای پرخطر جنسی در دانش‌آموزان
۵	۲۲,۹۴	۴,۲۶	۴۶- حمایت والدین از دانش‌آموزان و تاثیر بر رفتار دوستی نوجوان
۴	۲۲,۶۲	۴,۲۷	۴۷- برطرف نشدن نیازهای عاطفی دانش‌آموزان
۵	۲۳,۲۴	۴,۲۶	۴۸- کم‌کاری والدین و حساب نبردن جوانان از خانواده
۷	۲۳,۸۲	۴,۲۴	۴۹- آسیب‌های اجتماعی شامل پرخاشگری و میل به خودکشی
۱	۲۵,۵۸	۴,۳۰	۵۰- ارتقاء احساس تسلط بر محیط اجتماعی و خودکارآمدی اجتماعی
		۱۹۶,۳۱	کی دو
		۳۱۳	فراوانی

	۲۹۲	درجه آزادی
	۰۰۰۰۰	سطح معناداری

با توجه به نتایج آزمون فریدمن، مقدار کی دو حاصل که برابر با (۱۹۶/۳۱) است با درجه آزادی ۲۹۲ در سطح ۰/۰۵ معنادار است و بیانگر این است میزان میانگین هر یک از ابعاد و مولفه‌های مکنون رسانه‌های اجتماعی مجازی (اینستاگرام) بر اساس گسترش ریسک‌پذیری جنسی در دانش‌آموزان متفاوت می‌باشد. رتبه‌بندی یا اولویت‌بندی هر یک از شاخص‌ها نشانگر این است که تغییر ارزش‌ها و باورهای انسانی و گرایش به جنس مخالف ۴,۵۱ دارای بیشترین میانگین می‌باشد و آگاه کردن والدین ۳,۸۹ دارای کمترین میانگین می‌باشد. میانگین و اولویت سایر شاخص‌ها به ترتیب در جدول از اولویت اول تا ۳۱ مشخص شده است.

در پایان می‌توان مدل ارتباط متغیرهای تحقیق را به شرح ذیل ترسیم و ارائه نمود و می‌توان اشاره کرد که بین آسیب‌های فضای مجازی با ریسک‌پذیری همبستگی معناداری و مستقیمی وجود دارد.

شکل ۱. تاثیر معنادار رسانه‌های اجتماعی مجازی بر ریسک‌پذیری دانش‌آموزان

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش بررسی آسیب‌شناسی رسانه‌های اجتماعی مجازی بر گسترش ریسک‌پذیری جنسی در دانش‌آموزان بود. مطابق با یافته‌های تحقیق مولفه روانشناختی، مولفه فردی، مولفه فرهنگی، مولفه مدیریت فضای مجازی در بُعد رسانه‌های اجتماعی- فرهنگی به ترتیب دارای فراوانی ۳۱۲، ۳۰۲، ۳۱۳ و ۲۹۸؛ مولفه گرایش به روابط جنسی، مولفه هویت و تربیت جنسی، مولفه خانوادگی، مولفه فرهنگی- اجتماعی در بُعد ریسک‌پذیری جنسی به ترتیب دارای فراوانی ۳۱۳، ۲۴۹، ۲۱۷ و ۲۱۱ به دست آمدند که بیشترین فراوانی اشاره توسط کاربران اینستاگرام در بُعد رسانه‌های اجتماعی- مجازی به مولفه فرهنگی با ۳۱۳ فراوانی و در بعد ریسک‌پذیری جنسی به مولفه گرایش به روابط جنسی با فراوانی ۳۱۳ تعلق دارد. این یافته با نتایج تحقیقات خلج‌آبادی‌فراهانی (۱۳۹۸)، طالب‌پور و همکاران (۱۳۹۶)، لین و همکاران (۲۰۲۰)، مارتینز- فریر و همکاران (۲۰۱۸)، لاندردی و همکاران (۲۰۱۷) همخوانی دارد.

دیدگاه‌های اجتماعی، فرهنگی از تفاوت تجربیات اجتماعی زنان و مردان، برای توضیح تفاوت رفتار آن‌ها در موقعیت‌های دوراهی، استفاده می‌کنند (رومانو، ۲۰۰۷: ۲۹). بر اساس این دیدگاه، ویژگی‌های ساختاری جامعه سبب توزیع مختلف مردان و زنان در نقش‌های اجتماعی خاص، می‌شوند. به عنوان مثال، چون مردان، به طور متوسط، از لحاظ جسمی نیرومندتر و سریع‌ترند و زنان مجبور به تحمل هزینه‌های بارداری و مراقبت از کودکان هستند، بنابراین آن‌ها در طول تاریخ در نقش‌های اجتماعی متفاوتی قرار گرفته‌اند. با قرار گرفتن همیشگی در این نقش‌ها، زنان و مردان جهت انجام نقش‌های اجتماعی خود دارای مهارت‌های مختلفی شده‌اند که انتظارات نقشی مرتبط با جنسیت آن‌ها را موجب شده است. فرضاً، از زنان انتظار می‌رود، به ایفای نقش‌های خانگی پرداخته یا در نقش‌های شغلی که نیازمند داشتن مقدار زیادی مهارت‌های ارتباطی بین فردی است قرار بگیرند. بر این اساس، زنان در جهت‌گیری‌های اجتماعی، کمتر خودخواه می‌باشند و دارای احساسات دوستانه و همدلانه بیشتری هستند (ون و وگت و دیگران، ۲۰۱۱: ۸۸۳).

لذا، برای تبیین می‌توان گفت استفاده از اینترنت و برخی سایت‌ها که باعث تعامل افراد در قالب چارچوبی خاص است، اگر کنترل شده و با شناخت باشد، تأثیرات مثبتی داشته و سبب تقویت ارتباطات می‌شود؛ زیرا تبادل اطلاعات آزاد همواره به دنبال روابط آزاد و در چارچوب مشخص بوده و از نظر تاریخی نیز انسان همواره به دنبال حصول روابطی مبتنی بر تبادل اطلاعات بوده است.

نقش شبکه‌های اجتماعی، نقشی غیرقابل انکار، مهم و تأثیرگذار در دنیای امروز، به ویژه در دنیای دیجیتال است. اگر شبکه‌های اجتماعی با مدیریت، نظارت و کنترل داخلی در کشور با شرایط فرهنگی و بومی خودمان راه‌اندازی شود، به مراتب می‌تواند مفیدتر و تأثیرگذارتر از شبکه‌های اجتماعی هم چون «فیس بوک» و «توییتر» باشد. اکنون بسیاری از مباحثی که در «فیس بوک» و «توییتر» مطرح می‌شود، با فرهنگ دینی، اسلامی و ایرانی ما هم خوانی ندارد، ولی اینستاگرام، با مطالب متعدد و متفاوت، برای سنین زیر بیست سال برای دانش‌آموزان نمی‌تواند مفید باشد و دانش‌آموزان را به سمت و سوی رفتارهای پرخطر از جمله روابط جنسی مخرب سوق می‌دهد.

با توجه به نتایج آزمون فریدمن در جدول ۴، مقدار χ^2 دو حاصل که برابر با (۱۹۶/۳۱) است با درجه آزادی ۲۹۲ در سطح ۰/۰۵ معنادار است و بیانگر این است میزان میانگین هر یک از ابعاد و مولفه‌های مکنون رسانه‌های اجتماعی مجازی (اینستاگرام) بر اساس گسترش ریسک‌پذیری جنسی در دانش‌آموزان متفاوت می‌باشد. رتبه‌بندی یا اولویت‌بندی هر یک از شاخص‌ها نشانگر این است که تغییر ارزش‌ها و باورهای انسانی و گرایش به جنس مخالف ۴,۵۱ دارای بیشترین میانگین می‌باشد و آگاه کردن والدین ۳,۸۹ دارای کمترین میانگین می‌باشد. میانگین و اولویت سایر شاخص‌ها به ترتیب در جدول از اولویت اول تا ۳۱ مشخص شده است. این یافته با نتایج تحقیقات خلیج آبادی-فراهانی (۱۳۹۸)، طالب‌پور و همکاران (۱۳۹۶)، لین و همکاران (۲۰۲۰)، مارتینز-فریر و همکاران (۲۰۱۸)، لاندیری و همکاران (۲۰۱۷) همخوانی دارد. با اشاره به تفاوت در رفتار اجتماعی جامعه امروزی، مانند هر پستاندار دیگر، زنان به طور معمول مقدار زیادی از وقت و انرژی خود را به تربیت فرزندان اختصاص می‌داده است و بنابراین برای انتخاب همسر باید دقت بسیاری به کار می‌برده است. بنابراین زنان، برای دقت در انتخاب همکاران به منظور جلوگیری از بهره‌برداری در تعاملات اجتماعی، به خصوص با غریبه‌ها تکامل یافته‌اند. از سوی دیگر، انتخاب جفت مناسب برای مردان، باعث تشدید رقابت جنسی در آنها، بوده است که اثر آن در ورزیدگی اندام و یا موفقیت در باروری، نمود یافته است. به عنوان مثال، برخی از مردان فرصت‌های جفت‌گیری زیادی به دست می‌آوردند در حالی که برخی اصلاً از چنین شانس‌ی برخوردار نمی‌شدند. این امر منجر به مکانیسم روانی شده است که، ریسک‌پذیری و رفتارهای رقابتی در مردان تولید می‌کند که از این طریق بتوانند کیفیت و غنای خود را به نمایش بگذارند (سیمپسون، ۲۰۰۹). بنابراین، مردان نسبت به زنان،

برای یک استراتژی بازی، در معرض خطر با عواقب بالا برای جذب جفت برای طیف گسترده‌ای از رفتارهای اجتماعی تکامل یافته‌اند.

لذا، برای تبیین می‌توان گفت شبکه‌های اجتماعی مجازی از جمله اینستاگرام، نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی هستند که با این که عمر خیلی زیادی ندارند، به خوبی توانسته‌اند جای خود را در زندگی مردم باز کنند. مردم بسیاری در سنین مختلف و از گروه‌های اجتماعی متفاوت، در شبکه‌های اجتماعی مجازی کنار هم گرد آمده‌اند و از فاصله‌های بسیار دور در دنیای واقعی، از این طریق با هم ارتباط برقرار می‌کنند. محیط‌های اینترنتی به ویژه شبکه‌های اجتماعی به گسترش روابط می‌انجامد، روابطی با هویت جدید! اینترنت به افراد هویتی نامعلوم می‌بخشد، نظارتی، هم چون نظارت دنیای واقعی هم بر آن حاکم نیست و همین خود، باعث می‌شود که افراد دچار نوعی آزادی روابط شوند. دختران جوان با ورود به دنیای مجازی به راحتی می‌توانند با جماعتی گسترده از غیرهمجنسان خود ارتباط داشته باشند؛ ارتباطی که به دلیل نبود هیچ قانون خاص و هیچ نیروی کنترل کننده‌ای شکل و هویت تازه‌ای به خود می‌گیرد؛ ارتباطی که در دنیای واقعی به دلایلی هم چون ترس از آبرو، خانواده، جامعه، دین و ... هرگز امکان شکل‌گیری آن به این شکل و شمایل وجود ندارد. این روابط در شبکه‌های مجازی به سادگی رخ می‌دهد و رفته رفته بر سبک روابط افراد تأثیری منفی خواهد گذاشت و این نوع ارتباط گسترده و آزاد با جنس مخالف را به شکل عادی در خواهد آورد.

از محدودیت‌های این پژوهش باید اشاره کرد هنوز ابزار بسیار قوی در مورد سنجش فضای مجازی وجود ندارد همین ممکن است باعث ایجاد تفاوت‌های معناداری در برخی مناطق شود. برای مثال در یک منطقه میزان استفاده روزانه از فضای مجازی ۶ ساعت در روز عادی تلقی شود ولی در جای دیگری ۲ ساعت مشمول اعتیاد اینترنتی شود. همچنین، ممکن است دانش‌آموزان در ابراز دقیق اهداف خود در اینستاگرام سرپوشی کنند و همین در نتایج اثرگذار باشد. پیشنهاد می‌شود نظام آموزش و پرورش در مورد فضای مجازی سیاست روشنی تهیه کند و متناسب با این سیاست در مدارس ایفای نقش نماید. دیگر اینکه سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان باید به شکل قانع کننده‌ای توسعه یابد تا خود فرد و کاربر به درستی و نادرستی میزان استفاده از این فضا متوجه شود.

منابع

- اپروز، کمال. کرد، بهمن. (۱۴۰۰). بررسی رابطه بین رفتارهای پرخطر و فضای مجازی با کیفیت زندگی. **فصلنامه روان‌شناسی تحلیلی شناختی**، ۱۲(۴۵): ۱۰۷-۱۱۹.
- احمدی، حبیب. (۱۳۸۴). **جامعه‌شناسی انحرافات**، تهران: انتشارات سمت.
- اکبری، شیما، هاشمی، شهناز. (۱۳۹۵). **شبکه‌های مجازی و جوانان علل گرایش جوانان به شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی، سومین همایش ملی راهکارهای توسعه و ترویج علوم تربیتی**، روانشناسی، مشاوره و آموزش در ایران، تهران
- انصاری، ابراهیم، کیانیپور، مسعود، عطایی، پری. (۱۳۹۷). تحلیل جامعه‌شناختی تأثیر استفاده از فضای مجازی بر فرهنگ شفاهی (مورد مطالعه: شهر اصفهان)، **جامعه‌شناسی کاربردی**، ۲۹(۱): ۱۸-۴۰.
- ایناتلو، مریم. (۱۳۹۵). **بر ساخت بدن، جامعه‌شناسی سبک‌های مدیریت بدن جوانان**، تهران: نشر جامعه‌شناسان.
- بشیر، حسن، افراسیابی، محمدصادق. (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک زندگی جوانان؛ مطالعه موردی بزرگترین جامعه مجازی ایرانیان، **فصلنامه تحقیقات فرهنگی**، ۵(۱): ۳۱-۶۲.
- پوری، احسان. (۱۳۹۰). **بررسی نقش و تأثیر فیس‌بوک بر شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی از دیدگاه متخصصان و کارشناسان امور رسانه**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- پولادسنگ، الهه، بقائی، مهدی. (۱۴۰۰). **تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر برنامه‌های آموزش جنسی جوانان**، اولین کنفرانس بین‌المللی علوم تربیتی، روانشناسی و علوم انسانی.
- تامپسون، جان. (۱۳۸۰). **رسانه‌ها و مدرنیته: نظریه اجتماعی رسانه‌ها**، ترجمه مسعود اوحدی، تهران: نشر سروش.
- حسینی پاکدهی، علیرضا، مرادیان، یعقوب. (۱۳۹۵). تأثیر تبلیغات بازرگانی بر نگرش به مدیریت بدن؛ مورد مطالعه: شهروندان بالای ۱۸ سال کرمانشاه، **مجله مطالعات میان فرهنگی**، ۱۱(۲۹): ۱۴۲-۱۱۳.
- خلج آبادی فراهانی، فریده. (۱۴۰۰). **بررسی نقش اینترنت و فضای مجازی در هنجار، نگرش و رفتارهای جنسی جوانان شهر تهران**، نهمین کنگره ملی آسیب‌شناسی خانواده و پنجمین جشنواره ملی خانواده پژوهی، تهران.

درویش سروسنایی، پریسا، حاصلی، فاطمه (۱۴۰۰). **نقش فضای مجازی بر رفتارهای پرخطر جنسی در جوانان** (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه تهران). همایش ملی پژوهش‌های نوین در روانشناسی و علوم رفتاری، خمینی شهر.

ذکایی، محمدسعید. (۱۳۸۶). **فرهنگ مطالعات جوانان**، تهران: نشر آگاه.

رجبی‌پور، محمود. (۱۳۹۱). **مبانی پیشگیری اجتماعی رشد‌م‌دار از بزهکاری اطفال و نوجوانان**، Al-Gahtani, S. Geoffrey, S. Hubona, S. Wang, J. (2007). چاپ اول، تهران: انتشارات میزان.

Information Technology (IT) In Saudi Arabia: Culture and the Acceptance and Use of IT, Information & Management, 44, 681-691.

Angela, F. Blair, T. (2010). **Effect of Exposure to Media Images on Perceptual Body Image Distortion and Affective Dissatisfaction**. retrieved on psych.hanover.

Aparicio-Martinez, P. Perea-Moreno, A.J. Martinez-Jimenez, M.P. Redel-Macias, M.D. Pagliari, C. Vaquero-Abellan, M. (2019). Social Media, Thin-Ideal, Body Dissatisfaction and Disordered Eating Attitudes: An Exploratory Analysis, *Int J Environ Res Public Health*, 16(21): 4177.

Asmawati, N. (2021). The effect of Instagram in learning English vocabulary. *Datokarama English Education Journal*, 2(1), 22-34.

Balliet, D., Van Vugt, M. (2011). Sex Differences in Cooperation: A Meta-Analytic Review of Social Dilemmas, *Psychological Bulletin*, 137 (6), 881-909.

Goodyear, V. A., Boardley, I., Chiou, S. Y., Fenton, S. A., Makopoulou, K., Stathi, A., ... & Thompson, J. L. (2021). Social media use informing behaviours related to physical activity, diet and quality of life during COVID-19: a mixed methods study. *BMC public health*, 21, 1-14.

Shuai, L., He, S., Zheng, H., Wang, Z., Qiu, M., Xia, W., & Zhang, J. (2021). Influences of digital media use on children and adolescents with ADHD during COVID-19 pandemic. *Globalization and health*, 17, 1-9.

The effect of virtual social media on risk taking in students

Quarterly Journal of Educational Leadership
& Administration
Islamic Azad University Garmsar Branch
Vol.18, No 1, Spring 2024, No.67

The effect of virtual social media on risk taking in students Maryam Talebdoost¹, Mahnaz Amirpour², Masoud Imanian Ardabili³

Abstract:

Purpose: The aim of the current research was to examine the pathology of virtual social media on the development of risk-taking among students. The method of this research was survey-descriptive and practical in terms of purpose.

Method: The statistical population included 313 high school students of Qochan city who had an Instagram user account. Therefore, the sample size was determined based on the random sampling method of 380 people. The research tool was designed through a researcher-made questionnaire that was the result of the subject literature. For the validity of the tool, its value was 0.88 using the formal method and reliability with Cronbach's alpha test. For data analysis, Friedman's statistical tests were used to prioritize the indicators and how the variables influence the Amos software.

Findings: The findings showed that the highest frequency of reference by Instagram users in the dimension of social-virtual media belongs to the cultural component with a frequency of 313, and in the dimension of sexual risk-taking, it belongs to the component of tendency to sexual relations with a frequency of 313. The prioritization of sexual risk-taking indicators shows that the change of human values and beliefs and the tendency to the opposite sex has the highest average of 4.51, and informing parents has the lowest average of 3.89. Also, sexual risk taking and body management had a significant relationship with Instagram virtual space.

Conclusion: It can be concluded that the use of Instagram media, in addition to the many benefits it has in daily life, can be threatening for students. Therefore, the planners of the education system should be able to reduce the amount of cyberspace threats by building the capacity of students and increasing their media literacy.

Keywords: virtual social media, risk taking, Instagram, students.

¹- PhD student in Economic Sociology and Development, Department of Social Sciences, Quchan Branch, Islamic Azad University, Quchan, Iran.

²- Assistant Professor, Department of Social Sciences, Quchan Branch, Islamic Azad University, Quchan, Iran.

³-Assistant Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Quchan Branch, Islamic Azad University, Quchan, Iran.

فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار
سال هجدهم، شماره ۱، بهار ۱۴۰۳
صص ۱۲۶-۱۰۷

تأثیر رسانه‌های اجتماعی مجازی بر ریسک‌پذیری در دانش‌آموزان

مریم طالب دوست^۱، مهناز امیرپور^۲، مسعود ایمانیان اردبیلی^۳

چکیده:

هدف: هدف از پژوهش حاضر، بررسی آسیب‌شناسی رسانه‌های اجتماعی مجازی بر گسترش ریسک‌پذیری در دانش‌آموزان بود.

روش: روش این پژوهش پیمایشی-توصیفی و از نظر هدف کاربردی بود. جامعه آماری شامل دانش‌آموزان دبیرستان-های شهر قوچان ۳۱۳ نفر بودند که حساب کاربری اینستاگرام داشتند. لذا حجم نمونه بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی ۳۸۰ نفر تعیین شد. ابزار پژوهش از طریق پرسشنامه محقق ساخته که حاصل ادبیات موضوع بود طراحی شد. برای اعتبار ابزار از روش صوری و پایایی نیز با آزمون آلفای کرونباخ مقدار آن ۰/۸۸ حاصل شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از آزمون‌های آماری فریدمن برای اولویت بندی شاخص‌ها و نحوه تأثیرگذاری متغیرها از نرم افزار آموس استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد بیشترین فراوانی اشاره توسط کاربران اینستاگرام در بُعد رسانه‌های اجتماعی- مجازی به مؤلفه فرهنگی با ۳۱۳ فراوانی و در بعد ریسک‌پذیری به مؤلفه گرایش به روابط جنسی با فراوانی ۳۱۳ تعلق دارد. اولویت‌بندی شاخص‌های ریسک‌پذیری نشانگر این است که تغییر ارزش‌ها و باورهای انسانی و گرایش به جنس مخالف ۴,۵۱ دارای بیشترین میانگین می‌باشد و آگاه کردن والدین ۳,۸۹ دارای کمترین میانگین می‌باشد. همچنین ریسک‌پذیری و مدیریت بدن با فضای مجازی اینستاگرام دارای رابطه معناداری بود.

نتیجه‌گیری: می‌توان نتیجه گرفت استفاده از رسانه اینستاگرام علاوه بر مزایای زیادی که در زندگی روزمره دار دبرای دانش‌آموزان می‌توان تهدید کننده باشد. از این رو، برنامه‌ریزان نظام تعلیم و تربیت باید بتوانند با ظرفیت‌سازی در دانش‌آموزان و افزایش سواد رسانه‌ای آنها از میزان تهدیدات فضای مجازی بکاهند.

کلیدواژه‌ها: رسانه‌های اجتماعی مجازی، ریسک‌پذیری، اینستاگرام، دانش‌آموزان.

پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۶/۵

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۴/۴

^۱- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، گروه علوم اجتماعی، واحد قوچان، دانشگاه آزاد اسلامی، قوچان، ایران. m.talebdoost@gmail.com

^۲- استادیار، گروه علوم اجتماعی، واحد قوچان، دانشگاه آزاد اسلامی، قوچان، ایران (نویسنده مسئول). mahnaz.amirpour@gmail.com

^۳- استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، واحد قوچان، دانشگاه آزاد اسلامی، قوچان، ایران. imanian1720@gmail.com

مقدمه

در چند دهه اخیر، زندگی انسان‌ها، شدیداً تحت تأثیر ارتباطات نوین، قرار گرفته است؛ این واقعیت نه تنها زندگی اجتماعی انسان را متأثر ساخته، بلکه به خصوصی‌ترین ابعاد زندگی او رسوخ نموده است. در این میان شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان بخشی از این رسانه‌ها و ارتباطات نوین، امکانی را فراهم آورده‌اند که کاربران به واسطه آنها از یک سو علاقه مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خودشان را با دیگران به اشتراک می‌گذارند، از دیگر سو این شبکه‌ها بر روی درک و دریافت افراد از وضعیت زندگی خود در همه زمینه‌ها اعم از فرهنگی و ارزشی تأثیر می‌گذارند (گویر^۱ و همکاران، ۲۰۲۱؛ دوله و همکاران، ۱۳۹۶).

شبکه‌های اجتماعی با اجتماع‌گرایی مجازی نقش اساسی‌ای را در معادلات رسانه‌ای جهان بازی می‌کنند. این وب‌سایت‌ها علاوه بر قابلیت شبکه‌سازی مجازی، امکان استفاده از فرصت‌های مختلف در فضای اینترنت را اعم از جست و جو، خواندن و به اشتراک گذاری اخبار، آپلود عکس و فیلم، نوشتن یادداشت‌ها و عضویت در گروه‌های مختلف، تحرک سیاسی فراهم کرده و این امر باعث اقبال کاربران اینترنتی به شبکه‌های اجتماعی شده است (شوآی^۲ و همکاران، ۲۰۲۱). فضای مجازی بسته به ساخت‌های اجتماعی شکل می‌یابد و رشد فناوری، همگرایی رسانه‌ای و مسائل مربوط به آن، در شرایط اجتماعی گوناگون برون‌دادهای متفاوتی داشته است (رحمان‌زاده، ۱۳۸۹: ۵۲).

اینستاگرام امروزه یکی از پر طرفدارترین شبکه‌های اجتماعی می‌باشد که این شبکه بسیار جذاب است، زیرا تمام اطلاعات و ویدئوها از سراسر دنیا در آن مشاهده می‌شود و بین کاربران نیز در تمام نقاط دنیا به اشتراک گذاشته می‌شود (آسمواتی^۳، ۲۰۲۱). گسترده شدن اینترنت و ایجاد شبکه‌های اجتماعی مجازی از جمله اینستاگرام در بستر آن منجر به شکل‌گیری گروه‌های مختلف مجازی شده است که خود بی‌تأثیر بر ریسک‌پذیری جنسی نیست. مفهوم ریسک ممکن است برای هر فرد مفهوم خاص خود را داشته باشد، بنابراین بررسی دلایل ریسک‌پذیری در رفتارهای دانش‌آموزان، از جمله رابطه جنسی و پیامدهای آن به مطالعه معنایی که افراد به رفتار خود می‌دهند و خطرات موجود، بستگی دارد (جوهری و همکاران، ۱۴۰۱).

¹- Goodyear

²- Shuai

³- Asmawati,

دوره‌ی نوجوانی دوره‌ای از رشد است که در آن رفتارهای گوناگونی از جمله رفتارهای پرخطر جنسی ممکن است سلامت فرد را به خطر بیندازد (پیریس^۱ و همکاران، ۲۰۰۸: ۱۷۸). مطابق تحقیقات انجام شده، ویژگی‌های زیستی، چرخه‌ی رشد، موقعیت اجتماعی-اقتصادی، ویژگی‌های خانوادگی، تاثیر همسالان و رسانه از جمله عوامل مهمی هستند که در فعالیت‌های جنسی پرخطر جوانان تأثیر به سزایی دارند (حسن و کریتساز^۲، ۲۰۰۰: ۱۲۲). درویش سروسستانی و حاصلی (۱۴۰۰) در تحقیق خود نشان دادند فضای مجازی بر رفتارهای پرخطر جنسی در جوانان (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه تهران) تاثیر منفی دارد، به نظر می‌رسد منظور پژوهشگر این باشد که شبکه‌های اجتماعی مجازی باعث انحراف در رفتارهای جنسی نوجوان شده است.

یکی از عواملی که در افزایش شیوع رفتارهای جنسی از جمله ریسک‌پذیری جنسی می‌تواند دخیل باشد، توسعه دسترسی به رسانه‌های جهانی و انتقال ارزش‌های جنسی آزاد از طریق آن به گروه‌های مختلف نوجوان است. تاثیر رسانه‌ها به خصوص محتویات جنسی و غیراخلاقی در رسانه‌های مجازی از جمله اینستاگرام بر نگرش و هنجارهای جنسی دانش‌آموزان در دوره نوجوانی که از نظر رشد و تربیت اهمیت وافری دارد، یک نگرانی مهم سلامت عمومی و سلامت جنسی محسوب می‌شود. همچنین، اکثر دانش‌آموزان در مورد مواجهه خود با محتویات جنسی در شبکه‌های مجازی با والدین صحبت نمی‌کنند و والدین نیز به جز چند هشدار و پند و اندرز کلی، خیلی با جزئیات راجع به نوع اطلاعات و محتوای دسترسی داشته دانش‌آموزان با آنها وارد صحبت نمی‌شوند. به نظر می‌رسد حرمت و حیا و شرم در صحبت کردن در این خصوص، سرگرم بودن والدین به سایر امور و وقت نگذاشتن برای فرزند و صحبت با او و همچنین ضعف اطلاعاتی والدین از تکنولوژی، شکاف نسلی، دلایل مطرح شده در این خصوص بوده است. البته برخی نگران محدود شدن توسط والدین پس از طرح مسئله بودند و این را دلیلی برای مطرح نکردن با والدین می‌دانستند (محمودی و همکاران، ۱۴۰۰). همچنین، به نظر می‌رسد افراد در جامعه ما به خصوص دانش‌آموزان به صورت افسار گسیخته‌ای از رسانه‌های مختلف (اینترنت، ماهواره و شبکه‌های اجتماعی مجازی از جمله اینستاگرام) استفاده می‌کنند و هیچ‌گونه حد و مرزی برای خود در این زمینه قائل نیستند. البته فقدان منابع شناختی و ترمیمی در این زمینه برای دانش‌آموزان و مردم از طریق نهادهای واسطه‌ای (رسمی و غیررسمی)

^۱ -Peres

^۲ - Hassan & Creatsas

به وضوح نمایان است. به عبارتی در این زمینه ما نتوانسته‌ایم از نظر هنجاری و ارزشی استراتژی خاصی متناسب با فرهنگ و ارزش‌های دینی و ملی نسبت به رسانه‌های اجتماعی مجازی نو پدید، اتخاذ کنیم.

برخی پژوهش‌ها در مورد فضای مجازی انجام شده است. نعمتی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان " بررسی نقش واسطه‌ای بحران هویت و انسجام خانواده در تعیین رابطه مشارکت در شبکه‌های اجتماعی با نگرانی از تصویر بدنی در میان دانش‌آموزان " بیان کردند اصلاح میزان و شیوه استفاده نوجوانان از شبکه‌های اجتماعی و برگزاری جلسات آموزشی به منظور تسهیل‌گذاری از مرحله بلوغ و پیشگیری از بحران هویت دارای اهمیت است تا زمینه کاهش نارضایتی از تصویر بدن و ارتقای سلامت روانی نوجوانان فراهم آید. طالبی و دهقان (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان "نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در انسجام درون خانوادگی نتیجه گرفتند که تاثیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در انسجام درون خانوادگی در حالت کلی و ابعاد کمی و کیفی آن تایید شده است و این تاثیر به صورت مستقیم و مثبت بوده است. میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به ترتیب توانایی پیش‌بینی تغییرات متغیر انسجام درون خانوادگی را در حالت کلی به میزان ۹٪، بعد کمی ۹٪، بعد کیفی ۲۷٪ دارا می‌باشند. خلیج آبادی فراهانی (۱۴۰۰) در پژوهشی نتیجه گرفت که تفاوت‌های جنسیتی در دسترسی به اینترنت و محتوای نامتعارف در آن را برجسته شده و تعامل‌های جوانان در اینترنت حول موضوعات نامتعارف جنسی افزایش یافته است. همچنین، تاثیر و نقش اینترنت و دسترسی به محتوای جنسی نامتعارف را در جوانان را در شکل‌گیری و تسهیل ارتباط با جنس مخالف، تحریک و تهییج جنسی، تحریک جمعی با به اشتراک گذاشتن محتوای جنسی، جلب تایید گروه همسالان و در نهایت ایجاد دوگانگی در ارزش‌های جنسی در جوانان را نشان داد. پولادسنج و بقائی (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان «تاثیر رسانه‌های اجتماعی بر برنامه‌های آموزش جنسی جوانان» بیان نمودند رابطه‌ای نیرومند بین برنامه‌های ارائه شده در رسانه و رفتار جنسی نوجوانان وجود دارد. بنابراین رسانه‌های اجتماعی می‌توانند با ارائه برنامه‌های متنوع، به طور جانشینی الگوهای مثبتی را معرفی تا نوجوانان در انتخاب و همانندسازی با آنها به شیوه‌های موثر و مفید درباره سلامت جنسی خود تصمیم بگیرند. در عین حال این مهم است که رسانه برای ورود به مباحث مرتبط با سلامت جنسی و آموزش موضوعات جنسی عوامل و متغیرهای مهمی مانند رویکرد شفاف و مبتنی بر شواهد، بهره‌گیری از دانش و تخصص بین رشته‌ای و تنوع مخاطبان را

مورد توجه قرار دهد. درویش سروستانی و حاصلی (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان «نقش فضای مجازی بر رفتارهای پرخطر جنسی در جوانان بیان نمودند در قرن حاضر فضای مجازی ارتباط میان افراد با یکدیگر را دچار تحول گسترده کرده است و این تحول، آسیب‌های اجتماعی خاصی را نیز به همراه داشته است. در ارتباط مجازی، عنصر زمان و مکان چندان نقشی ندارد و افراد می‌توانند در هر زمان و مکانی با یکدیگر به گفت و گو بنشینند در حالی که کسی نیز از محتوای آن مطلع نمی‌شود. جوانان و نوجوانان مهم‌ترین مخاطبان فضای مجازی هستند و در محدوده‌ی سنی قرار دارند که تأثیر پذیری بالایی دارند، بنابراین بررسی تأثیر استفاده از فضای مجازی بر این گروه از اهمیت زیادی برخوردار است. اکبرزاده جهرمی و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیق خود با عنوان نقش اینستاگرام در مدیریت بدن بیان نمودند توجه به بدن در جوامع معاصر روبه فزونی است. آمارهای فزاینده جراحی‌های زیبایی و مصرف لوازم آرایشی نیز نشان از همین موضوع در ایران دارد در فرایند مدیریت بدن رسانه‌ها و از جمله شبکه‌های اجتماعی نقشی تعیین‌کننده دارند، چرا که تصور افراد از بدن ایده‌آل اغلب متکی به تصاویر رسانه‌ای است. فرجی (۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان نقش شبکه اجتماعی مجازی اینستاگرام بر گرایش جوانان به مدیریت بدن نتیجه گرفتند متغیرهای میزان استفاده از اینستاگرام ($r=0.57$) عضویت ($r=0.22$)، خودابرازی ($r=0.61$)، اعتماد به اینستاگرام ($r=0.42$)، وابستگی به شبکه اینستاگرام ($r=0.64$) با گرایش به مدیریت بدن رابطه معناداری وجود دارد. استفاده از اینستاگرام و توجه به تبلیغات آن، دیدگاه کاربران در حوزه تناسب اندام و سبک تغذیه و شکل ظاهری اندام (مدیریت جسمانی) و مصرف نمایشی تحت تأثیر قرار می‌دهد و به سوی مصرف و جراحی و تناسب اندام گرایش پیدا می‌کنند. عدلی‌پور و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیق خود با عنوان رابطه استفاده از شبکه اجتماعی فیس‌بوک با تصور بدن در میان دانشجویان دختر و پسر بیان نمودند که بین مدت زمان عضویت در فیس‌بوک، میزان استفاده از فیس‌بوک، میزان مشارکت و فعال بودن کاربران در فیس‌بوک و واقعی تلقی کردن محتوای فیس‌بوک با تصور بدن در میان دانشجویان دختر و پسر رابطه معنادار مثبتی وجود دارد. همچنین فیس‌بوک توانسته است تصور کاربران نسبت به بدن را تغییر دهد. این شبکه مجازی با تأثیرات شگرف خود باعث شده که نگاه جوانان نسبت به بدن خود، میزان رضایت از وضعیت بدنی خویش، اهمیتی که به آن می‌دهند و نیز وقت و سرمایه‌ای که صرف آن می‌کنند، به‌طور معناداری متفاوت شود. اپروز و کرد (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان «بررسی رابطه‌ی

بین رفتارهای پرخطر و فضای مجازی با کیفیت زندگی» بیان نمودند بررسی رابطه‌ی بین رفتارهای پرخطر و فضای مجازی با کیفیت زندگی در دختران و پسران پایه دهم شهرستان بوکان در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ بود. نتایج نشان داد که بین رفتارهای پرخطر و ابعاد فضای مجازی با کیفیت زندگی دانش‌آموزان پایه دهم رابطه معکوس و معنادار وجود دارد. همچنین نتایج رگرسیون چندمتغیره نشان داد که از بین رفتارهای پرخطر، مصرف مشروبات الکلی با بیش‌ترین واریانس و ارتباط با جنس مخالف، کمترین واریانس و همچنین از بین ابعاد فضای مجازی، تعارض ارزش‌ها با بیش‌ترین واریانس و انزوای اجتماعی با کمترین واریانس تغییرات کیفیت زندگی را پیش‌بینی می‌کنند.

آلسوبی^۱ و همکاران (۲۰۲۲) به بررسی ریسک‌پذیری جنسی نوجوانان در فضای مجازی پرداختند و دریافته‌اند نوجوانان به طور قابل توجهی بیشتر احتمال دارد که در رابطه جنسی توافقی با دوستان شرکای دوستی شرکت کنند. درخواست‌های ناخواسته بیشتر از جانب غریبه‌ها بود و سوء استفاده جنسی زمانی که یکی از اعضای خانواده درگیر بود بیشتر بود. بر اساس نتایج کاوش جنسی بخشی طبیعی از رشد نوجوانان است. با این حال، دسترسی بدون واسطه به اینترنت، نوجوانان را قادر می‌سازد تا در بسیاری از ویژگی‌های جنسی بالقوه خطرناک‌تر از نسل‌های قبلی، از جنسیت مناسب تا موقعیت‌های آزار جنسی، شرکت کنند. ایماویکا^۲ و همکاران (۲۰۲۱) در تحقیقی با عنوان «اثرات قرار گرفتن در معرض رسانه‌های اجتماعی بر نگرش‌ها و رفتار جنسی نوجوانان نتیجه گرفتند که تحت تأثیر قرار گرفتن در رسانه‌های اجتماعی، بر نگرش‌ها، رفتارها، شروع و خطرات جنسی و همچنین نظارت والدین، پیشرفت تحصیلی و جنسیت اثرگذار است. بنت^۳ و همکاران (۲۰۲۰) در تحقیقی با عنوان بررسی تاثیر رسانه‌های اجتماعی بر خلق و خو و نارضایتی بدن با استفاده از ارزیابی لحظه‌ای اکولوژیکی، بیان نمودند که تعداد سایت‌های رسانه‌های اجتماعی بازدید شده پیش‌بینی کننده قابل توجهی از نارضایتی بدن است در حالی که زمان صرف شده برای استفاده از رسانه‌های اجتماعی چنین نبود. تعداد سایت‌های بازدید شده و زمان صرف شده در رسانه‌های اجتماعی هر دو پیش‌بینی کننده عاطفه منفی کلی، غم و گناه بودند. نتایج نشان داد که استفاده از رسانه‌های اجتماعی می‌تواند بر نارضایتی و مدیریت بدن تأثیر منفی بگذارد.

¹ -Alsoubai Song

² -Imavika

³ - Bennett

لین^۱ و همکاران (۲۰۲۰) در تحقیق خود با عنوان قرار گرفتن در معرض رسانه‌های جنسی در اوایل نوجوانی با رفتارهای جنسی پرخطر در نوجوانی در حال ظهور، بیان نمودند قرار گرفتن در معرض جنسی در رسانه‌های جنسی در اوایل نوجوانی با رفتارهای جنسی خطرناک مرتبط است. پوگلیا^۲ (۲۰۱۷) در تحقیقی با عنوان «استفاده از رسانه‌های اجتماعی و تأثیرات آن بر تصویر بدن بیان نمود که گرایش مقایسه بدن با عزت بدن رابطه منفی و با انگیزه استفاده از رسانه‌های اجتماعی برای مقایسه بدن رابطه مثبت دارد. لاندری^۳ و همکاران (۲۰۱۷) در تحقیقی با عنوان رسانه‌های اجتماعی و رفتار جنسی در بین نوجوانان نتیجه گرفتند رفتارهای خطرناک جنسی بین شروع (T1) و پیگیری (T2) به طور قابل توجهی افزایش یافت. جوانانی که روزانه بیش از ۱۰۰ پیام کوتاه ارسال می‌کردند، دارای نمرات خطر جنسی بسیار بالاتری بودند، اما در سطوح بالاتری از نظارت والدین، نمرات خطر جنسی به میزان قابل توجهی کاهش یافت. اگرچه نوجوانان پیامک‌های اس‌ام‌اس را با نرخ بالایی رد و بدل می‌کنند، اما نظارت والدین برای روابط والدین و فرزندان حیاتی است و می‌تواند فرکانس پیامک‌ها و رفتارهای جنسی را علیرغم کاهش تأثیر والدین و افزایش فشار همسالان و تأثیرات اجتماعی در دوران نوجوانی تعدیل کند.

در واقع مردم در زمینه نحوه و میزان استفاده از آنها و نحوه آسیب‌زا بودن این رسانه‌ها اطلاعات چندانی ندارند. بنابراین روز به روز شاهد آسیب‌پذیری خانواده‌ها و دانش‌آموزان از این رسانه‌های جدید هستیم که موجبات تغییر و تحول ارزشی، هنجاری و نگرشی در مردم و جوانان می‌شوند و به آسیب‌های روانی و اجتماعی دامن می‌زنند (مدانلو، ۱۴۰۰). پولادسنج و بقائی (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان «تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر برنامه‌های آموزش جنسی جوانان» بیان نمودند روش تحقیق در این پژوهش از نظر هدف، از نوع تحقیقات کاربردی و از لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها تحقیق توصیفی (غیرآزمایشی) از نوع کتابخانه‌ای بود. یافته‌های پژوهشی حاکی است که بیشتر دانش‌آموزان جامعه ما در دستیابی به منابع معتبر موضوعات جنسی با محدودیت مواجه بوده و در این زمینه برای آن‌ها برنامه‌های آموزشی مورد نیاز طراحی و برنامه‌ریزی نشده است. از این رو مسئله پژوهش حاضر،

¹ -Lin

² -Puglia

³ -Landry

بررسی آسیب‌شناسی رسانه‌های اجتماعی مجازی اینستاگرام بر ریسک‌پذیری در دانش‌آموزان شهر قوچان می‌باشد.

روش تحقیق

روش این پژوهش، توصیفی از نوع پیمایشی و از نظر هدف کاربردی بود. جامعه آماری شامل دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر قوچان ۳۱۳ نفر بودند که حساب کاربری اینستاگرام داشتند. لذا حجم نمونه بر اساس روش تصادفی ۳۸۰ نفر تعیین شد. از طریق پرسشنامه محقق ساخته که حاصل ادبیات موضوع بود طراحی شد. برای اعتبار ابزار از روش صوری و پایایی نیز با آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار آن ۰/۸۸ حاصل شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از آزمون‌های آماری فریدمن برای اولویت بندی شاخص‌ها و نحوه تأثیرگذاری متغیرها از نرم‌افزار آموس استفاده شد.

یافته‌ها

در این بخش از پژوهش اطلاعات جمعیتی شناختی مشارکت کنندگان پرداخته می‌شود. بر اساس نتایج ۵۳/۸ درصد از پاسخگویان مرد بودند و ۲/۴۶ درصد زن بودند. بیشتر پاسخگویان سطح تحصیلات فوق لیسانس داشتند که (۶۹/۲ درصد) از جامعه آماری را به خود اختصاص دادند. سطح تحصیلات لیسانس نیز با درصد فراوانی ۷/۷ کمترین فراوانی را به خود اختصاص داد. بر اساس نتایج ۲۳/۱ درصد از پاسخگویان سطح تحصیلات دکترا داشتند. بر اساس نتایج به دست آمده بیشترین فراوانی مربوط به افراد با سابقه کاری ده تا ۱۵ است که ۳۸/۵ درصد از فراوانی کل را به خود اختصاص دادند. با توجه به نتایج در بخش کمی که پرسشنامه از ۳۱۳ نفر انجام شد، ۱۹۲ نفر معادل ۶۱،۳۴ درصد از افراد فعال اینستاگرام دختر و ۱۲۱ نفر معادل ۳۸،۶۶ درصد پسر بودند. ابتدا جهت شناخت شاخص‌های مختلف ریسک‌پذیری از دیدگاه برخی خبرگان این شاخص‌ها شناسایی شدند جدول (۱).

جدول ۱. کدگذاری باز، محوری و گزینشی (انتخابی)

کد گزینشی (انتخابی)	کدهای محوری	کدهای باز
آسیب‌های فضای مجازی	آسیب‌های فردی	اتلاف وقت - اطلاعات بیهوده - سست شدن اعتقادات - انزوای فردی - ضعف شخصیتی - ضعف توانایی‌های فردی
	آسیب‌های خانوادگی	کاهش روابط و تعاملات خانوادگی - چالش و تعارض فرهنگی - ناسازگاری با خانواده - رفتارهای نابهنجار در محیط خانواده - گسیختگی عاطفی از خانواده - افزایش مشکلات خانواده
	آسیب‌های اجتماعی	کاهش روابط اجتماعی واقعی - انزوای اجتماعی - تغییر اعتقادات و الگوهای فرهنگی - شکستن هنجارهای جامعه - مسئولیت‌گریزی و ایجاد مشکلات اجتماعی - اشاعه فساد و بی‌آبرویی
	آسیب‌های تحصیلی	افت تحصیلی - کم توجهی به امور تحصیلی - کاهش زمان مطالعه - سرقت علمی
	ریسک‌پذیری جنسی	تنش جنسی - ترویج فساد جنسی - بحران جنسی - بلوغ زودرس - انحراف جنسی - فراگیری اطلاعات جنسی آسیب‌زا - اشاعه فرهنگ اعتیاد

در جدول (۲) مدت زمان فعالیت در اینستاگرام ارائه شده است.

جدول ۲. توزیع فراوانی گروه نمونه بر اساس مدت زمان فعالیت در اینستاگرام

درصد	فراوانی	مدت زمان فعالیت در اینستاگرام
۱۴,۷۰	۴۶	زیر ۲ سال
۲۸,۱۲	۸۸	بین ۳-۴ سال
۵۷,۱۸	۱۷۹	۵ سال بیشتر
۱۰۰	۳۱۳	مجموع

با توجه به نتایج جدول، از تعداد ۳۱۳ فرد شرکت کننده، تعداد ۴۶ نفر معادل ۱۴,۷۰ درصد زیر ۲ سال و تعداد ۸۸ نفر معادل ۲۸,۱۲ درصد بین ۳-۴ سال و تعداد ۱۷۹ نفر معادل ۵۷,۱۸ درصد بیشتر از ۵ سال در اینستاگرام فعال بودند که نتایج حاکی از بالا بودن آمار افراد شرکت کننده با فعالیت ۵ سال بیشتر در اینستاگرام را در تحقیق حاضر دارد.

در جدول ۳ میزان فعالیت کاربران در اینستاگرام در هفته ارائه شده است.

جدول ۳. توزیع فراوانی گروه نمونه بر اساس میزان فعالیت کاربران در هفته

میزان فعالیت کاربران در هفته	فراوانی	درصد
کمتر از ۲ ساعت در هفته	۱۱	۳,۵۱
بین ۲-۴ ساعت در هفته	۱۸	۵,۷۵
بین ۴-۶ ساعت در هفته	۱۹	۶,۰۷
بین ۶-۸ ساعت در هفته	۲۳	۷,۳۵
بین ۸-۱۰ ساعت در هفته	۶۰	۱۹,۱۷
بالاتر از ۱۰ ساعت در هفته	۱۸۲	۵۸,۱۵
مجموع	۳۱۳	۱۰۰

با توجه به نتایج جدول ۳، از تعداد ۳۱۳ شرکت کننده، تعداد ۱۱ نفر معادل ۳,۵۱ درصد کمتر از ۲ ساعت در هفته، تعداد ۱۸ نفر معادل ۵,۷۵ درصد بین ۲-۴ ساعت در هفته، تعداد ۱۹ نفر معادل ۶,۰۷ درصد بین ۴-۶ ساعت در هفته، تعداد ۲۳ نفر معادل ۷,۳۵ درصد بین ۶-۸ ساعت در هفته، تعداد ۶۰ نفر معادل ۱۹,۱۷ درصد بین ۸-۱۰ ساعت در هفته و تعداد ۱۸۲ نفر معادل ۵۸,۱۵ درصد بالاتر از ۱۰ ساعت در هفته در اینستاگرام فعال بودند که نتایج حاکی از بالا بودن آمار افراد شرکت کننده با میزان فعالیت بالاتر از ۱۰ ساعت در هفته را در تحقیق حاضر دارد.

در جدول (۴) رتبه بندی شاخص‌های رسک پذیری ارائه شده است.

جدول ۴. آزمون فریدمن جهت اولویت‌بندی رسانه‌های اجتماعی مجازی (اینستاگرام) بر اساس

گسترش ریسک‌پذیری در دانش‌آموزان

اولویت	میانگین رتبه	میانگین	شاخص‌ها
۷	۲۲,۷۴	۴,۲۴	۱- افت اخلاقی و پرخاشگری
۸	۲۲,۹۴	۴,۲۳	۲- کاهش اعتماد و افزایش سوء تفاهم‌ها
۹	۲۲,۶۲	۴,۲۱	۳- کاهش صمیمیت و ارتباطات عاطفی
۶	۲۳,۲۴	۴,۲۵	۴- تنوع طلبی جنسی به لحاظ روانی
۲	۲۳,۸۲	۴,۲۹	۵- افزایش خودشیفتگی در بین دانش‌آموزان
۶	۲۵,۵۸	۴,۲۵	۶- تاثیر فشارهای روحی در استفاده مکرر از اینستاگرام و عدم فعالیت دانش‌آموزان از نظر فرهنگی
۱۵	۲۵,۵۹	۴,۱۳	۷- آسیب‌های روانی- رفتاری اینستاگرام
۲۳	۲۵,۳۹	۴,۰۳	۸- عدم درک اصول تصمیم‌گیری منطقی و توانایی
۱۴	۲۴,۵۷	۴,۱۴	۹- خودافشایی افراد مبتلا به اضطراب اجتماعی در اینستاگرام
۲۱	۲۴,۸۵	۴,۰۵	۱۰- ابتلا به اعتیاد اینترنتی در صورت استفاده مکرر از اینستاگرام
۲۲	۲۲,۷۴	۴,۰۴	۱۱- تاثیر طرز فکر در استفاده مکرر از اینستاگرام و عدم فعالیت دانش‌آموزان از نظر فردی
۱۳	۲۲,۹۴	۴,۱۵	۱۲- تاثیر باورهای فردی در استفاده مکرر از اینستاگرام و عدم فعالیت دانش‌آموزان از نظر فردی
۱۸	۲۲,۶۲	۴,۱۰	۱۳- تاثیر تعصبات خانوداگی و قومیتی در استفاده مکرر از اینستاگرام و عدم فعالیت دانش‌آموزان از نظر فردی
۱۳	۲۳,۲۴	۴,۱۵	۱۴- آسیب‌های خانوادگی اینستاگرام
۱۶	۲۳,۸۲	۴,۱۲	۱۵- نارضایتی از سبک زندگی
۳۱	۲۵,۵۸	۳,۸۹	۱۶- آگاه کردن والدین
۱۱	۲۵,۵۹	۴,۱۷	۱۷- تاثیر اطرافیان در استفاده مکرر از اینستاگرام و عدم فعالیت دانش‌آموزان از نظر فرهنگی

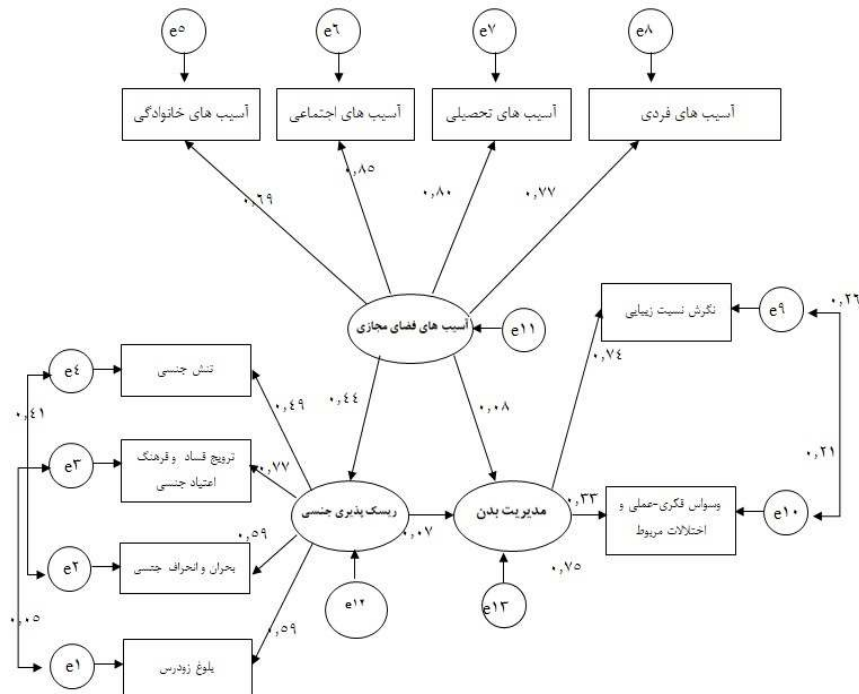
۲۶	۲۵,۳۹	۳,۹۹	۱۸- تاثیر نگرش‌های جنسیتی در استفاده مکرر از اینستاگرام و عدم فعالیت دانش‌آموزان از نظر فرهنگی
۱۸	۲۴,۵۷	۴,۱۰	۱۹- تاثیر عدم تمایل والدین به فعالیت در اینستاگرام در استفاده مکرر از اینستاگرام و عدم فعالیت دانش‌آموزان از نظر فرهنگی
۲۹	۲۴,۸۵	۳,۹۶	۲۰- آسیب‌های فرهنگی- اجتماعی اینستاگرام
۱۰	۲۳,۸۲	۴,۱۸	۲۱- مدیریت زمان استفاده از اینستاگرام
۳۰	۲۵,۵۸	۳,۹۲	۲۲- محدود و یکپارچه کردن حساب‌های کاربری اینستاگرام
۲۰	۲۵,۵۹	۴,۰۶	۲۳- نگرانی از فیلترینگ فضای مجازی
۱۹	۲۵,۳۹	۴,۰۹	۲۴- آسیب‌های سیاسی- امنیتی اینستاگرام
۱۳	۲۴,۵۷	۴,۱۵	۲۹- ضرورت وجود اینستاگرام در زندگی افراد
۱۳	۲۴,۸۵	۴,۱۵	۲۵- میل به محبوبیت و دیده شدن در اینستاگرام
۱۴	۲۲,۷۴	۴,۱۴	۲۶- طرح موضوع‌های شگفت‌انگیز و محرک در اینستاگرام
۲۴	۲۲,۹۴	۴,۰۱	۲۷- حفظ ارتباط با دیگران در عین تنهایی در اینستاگرام
۲۵	۲۲,۶۲	۴,۰۰	۲۸- میل برای فرار از محرک‌های تنش‌آور با فعالیت در اینستاگرام
۲۷	۲۳,۲۴	۳,۹۸	۲۹- شبکه‌های اجتماعی تنها جایی است که واقعاً می‌شود مردم را شناخت.
۱۶	۲۳,۸۲	۴,۱۲	۳۰- گریز از واقعیت و ارضای نیازهای روانی با فعالیت در اینستاگرام
۲۱	۲۵,۵۸	۴,۰۵	۳۱- از بین رفتن حریم‌ها
۱۵	۲۵,۵۹	۴,۱۳	۳۲- نداشتن تفاهم و ضعف در برقراری رابطه‌ها
۱۸	۲۵,۳۹	۴,۱۰	۳۸- به چالش کشیدن فرضیه‌های خود و دیگران
۲۵	۲۴,۵۷	۴,۰۰	۳۳- بیدار شدن تمایلات جنسی در نوجوانی و میل به رابطه صمیمی

۲۶	۲۴,۸۵	۳,۹۹	۳۴- ارتباط افسردگی و اضطراب با گرایش به جنس مخالف
۲۶	۲۲,۷۴	۳,۹۹	۳۵- فشار زیاد دوستان و همسالان برای برقراری رابطه نزدیک با غیرهمجنس
۱	۱۲,۹۴	۴,۵۱	۳۶- تغییر ارزش‌ها و باورهای انسانی و گرایش به جنس مخالف
۲۳	۲۲,۶۲	۴,۰۳	۳۷- نقش رسانه‌ها در رواج دوستی با جنس مخالف
۱۵	۲۳,۲۴	۴,۱۳	۳۸- تغییرات هورمونی و شناختی میل به روابط جنسی
۱۲	۲۳,۸۲	۴,۱۶	۳۹- رابطه احساسی در کنار سن نوجوانی و آموزش‌های غلط از دوستان و رسانه‌های اجتماعی
۱۴	۲۵,۵۸	۴,۱۴	۴۰- دستیابی به هویت مردانگی و زنانگی در نوجوانی
۱۷	۲۵,۵۹	۴,۱۱	۴۱- کسب شناخت برای ازدواج
۱۵	۲۵,۳۹	۴,۱۳	۴۲- آموزش هویت جنسی در سنین ۶ سال و پایین‌تر
۳	۲۴,۵۷	۴,۲۸	۴۳- بلوغ زودرس، نتیجه تربیت ناآگاهانه جنسی کودکان
۹	۲۴,۸۵	۴,۲۱	۴۴- تربیت جنسی ناصحیح
۶	۲۲,۷۴	۴,۲۵	۴۵- شناخت مسائل جنسی در چهارچوب فرهنگ ایرانی و ارتکاب به رفتارهای پرخطر جنسی در دانش‌آموزان
۵	۲۲,۹۴	۴,۲۶	۴۶- حمایت والدین از دانش‌آموزان و تاثیر بر رفتار دوستی نوجوان
۴	۲۲,۶۲	۴,۲۷	۴۷- برطرف نشدن نیازهای عاطفی دانش‌آموزان
۵	۲۳,۲۴	۴,۲۶	۴۸- کم‌کاری والدین و حساب نبردن جوانان از خانواده
۷	۲۳,۸۲	۴,۲۴	۴۹- آسیب‌های اجتماعی شامل پرخاشگری و میل به خودکشی
۱	۲۵,۵۸	۴,۳۰	۵۰- ارتقاء احساس تسلط بر محیط اجتماعی و خودکارآمدی اجتماعی
		۱۹۶,۳۱	کی دو
		۳۱۳	فراوانی

	۲۹۲	درجه آزادی
	۰۰۰۰۰	سطح معناداری

با توجه به نتایج آزمون فریدمن، مقدار کی دو حاصل که برابر با (۱۹۶/۳۱) است با درجه آزادی ۲۹۲ در سطح ۰/۰۵ معنادار است و بیانگر این است میزان میانگین هر یک از ابعاد و مولفه‌های مکنون رسانه‌های اجتماعی مجازی (اینستاگرام) بر اساس گسترش ریسک‌پذیری جنسی در دانش‌آموزان متفاوت می‌باشد. رتبه‌بندی یا اولویت‌بندی هر یک از شاخص‌ها نشانگر این است که تغییر ارزش‌ها و باورهای انسانی و گرایش به جنس مخالف ۴,۵۱ دارای بیشترین میانگین می‌باشد و آگاه کردن والدین ۳,۸۹ دارای کمترین میانگین می‌باشد. میانگین و اولویت سایر شاخص‌ها به ترتیب در جدول از اولویت اول تا ۳۱ مشخص شده است.

در پایان می‌توان مدل ارتباط متغیرهای تحقیق را به شرح ذیل ترسیم و ارائه نمود و می‌توان اشاره کرد که بین آسیب‌های فضای مجازی با ریسک‌پذیری همبستگی معناداری و مستقیمی وجود دارد.

شکل ۱. تاثیر معنادار رسانه‌های اجتماعی مجازی بر ریسک‌پذیری دانش‌آموزان

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش بررسی آسیب‌شناسی رسانه‌های اجتماعی مجازی بر گسترش ریسک‌پذیری جنسی در دانش‌آموزان بود. مطابق با یافته‌های تحقیق مولفه روانشناختی، مولفه فردی، مولفه فرهنگی، مولفه مدیریت فضای مجازی در بُعد رسانه‌های اجتماعی- فرهنگی به ترتیب دارای فراوانی ۳۱۲، ۳۰۲، ۳۱۳ و ۲۹۸؛ مولفه گرایش به روابط جنسی، مولفه هویت و تربیت جنسی، مولفه خانوادگی، مولفه فرهنگی- اجتماعی در بُعد ریسک‌پذیری جنسی به ترتیب دارای فراوانی ۳۱۳، ۲۴۹، ۲۱۷ و ۲۱۱ به دست آمدند که بیشترین فراوانی اشاره توسط کاربران اینستاگرام در بُعد رسانه‌های اجتماعی- مجازی به مولفه فرهنگی با ۳۱۳ فراوانی و در بعد ریسک‌پذیری جنسی به مولفه گرایش به روابط جنسی با فراوانی ۳۱۳ تعلق دارد. این یافته با نتایج تحقیقات خلج‌آبادی‌فراهانی (۱۳۹۸)، طالب‌پور و همکاران (۱۳۹۶)، لین و همکاران (۲۰۲۰)، مارتینز- فریر و همکاران (۲۰۱۸)، لاندردی و همکاران (۲۰۱۷) همخوانی دارد.

دیدگاه‌های اجتماعی، فرهنگی از تفاوت تجربیات اجتماعی زنان و مردان، برای توضیح تفاوت رفتار آن‌ها در موقعیت‌های دوراهی، استفاده می‌کنند (رومانو، ۲۰۰۷: ۲۹). بر اساس این دیدگاه، ویژگی‌های ساختاری جامعه سبب توزیع مختلف مردان و زنان در نقش‌های اجتماعی خاص، می‌شوند. به عنوان مثال، چون مردان، به طور متوسط، از لحاظ جسمی نیرومندتر و سریع‌ترند و زنان مجبور به تحمل هزینه‌های بارداری و مراقبت از کودکان هستند، بنابراین آن‌ها در طول تاریخ در نقش‌های اجتماعی متفاوتی قرار گرفته‌اند. با قرار گرفتن همیشگی در این نقش‌ها، زنان و مردان جهت انجام نقش‌های اجتماعی خود دارای مهارت‌های مختلفی شده‌اند که انتظارات نقشی مرتبط با جنسیت آن‌ها را موجب شده است. فرضاً، از زنان انتظار می‌رود، به ایفای نقش‌های خانگی پرداخته یا در نقش‌های شغلی که نیازمند داشتن مقدار زیادی مهارت‌های ارتباطی بین فردی است قرار بگیرند. بر این اساس، زنان در جهت‌گیری‌های اجتماعی، کمتر خودخواه می‌باشند و دارای احساسات دوستانه و همدلانه بیشتری هستند (ون و وگت و دیگران، ۲۰۱۱: ۸۸۳).

لذا، برای تبیین می‌توان گفت استفاده از اینترنت و برخی سایت‌ها که باعث تعامل افراد در قالب چارچوبی خاص است، اگر کنترل شده و با شناخت باشد، تأثیرات مثبتی داشته و سبب تقویت ارتباطات می‌شود؛ زیرا تبادل اطلاعات آزاد همواره به دنبال روابط آزاد و در چارچوب مشخص بوده و از نظر تاریخی نیز انسان همواره به دنبال حصول روابطی مبتنی بر تبادل اطلاعات بوده است.

نقش شبکه‌های اجتماعی، نقشی غیرقابل انکار، مهم و تأثیرگذار در دنیای امروز، به ویژه در دنیای دیجیتال است. اگر شبکه‌های اجتماعی با مدیریت، نظارت و کنترل داخلی در کشور با شرایط فرهنگی و بومی خودمان راه‌اندازی شود، به مراتب می‌تواند مفیدتر و تأثیرگذارتر از شبکه‌های اجتماعی هم چون «فیس بوک» و «توییتر» باشد. اکنون بسیاری از مباحثی که در «فیس بوک» و «توییتر» مطرح می‌شود، با فرهنگ دینی، اسلامی و ایرانی ما هم خوانی ندارد، ولی اینستاگرام، با مطالب متعدد و متفاوت، برای سنین زیر بیست سال برای دانش‌آموزان نمی‌تواند مفید باشد و دانش‌آموزان را به سمت و سوی رفتارهای پرخطر از جمله روابط جنسی مخرب سوق می‌دهد.

با توجه به نتایج آزمون فریدمن در جدول ۴، مقدار χ^2 دو حاصل که برابر با (۱۹۶/۳۱) است با درجه آزادی ۲۹۲ در سطح ۰/۰۵ معنادار است و بیانگر این است میزان میانگین هر یک از ابعاد و مولفه‌های مکنون رسانه‌های اجتماعی مجازی (اینستاگرام) بر اساس گسترش ریسک‌پذیری جنسی در دانش‌آموزان متفاوت می‌باشد. رتبه‌بندی یا اولویت‌بندی هر یک از شاخص‌ها نشانگر این است که تغییر ارزش‌ها و باورهای انسانی و گرایش به جنس مخالف ۴,۵۱ دارای بیشترین میانگین می‌باشد و آگاه کردن والدین ۳,۸۹ دارای کمترین میانگین می‌باشد. میانگین و اولویت سایر شاخص‌ها به ترتیب در جدول از اولویت اول تا ۳۱ مشخص شده است. این یافته با نتایج تحقیقات خلیج آبادی-فراهانی (۱۳۹۸)، طالب‌پور و همکاران (۱۳۹۶)، لین و همکاران (۲۰۲۰)، مارتینز-فریر و همکاران (۲۰۱۸)، لاندیری و همکاران (۲۰۱۷) همخوانی دارد. با اشاره به تفاوت در رفتار اجتماعی جامعه امروزی، مانند هر پستاندار دیگر، زنان به طور معمول مقدار زیادی از وقت و انرژی خود را به تربیت فرزندان اختصاص می‌داده است و بنابراین برای انتخاب همسر باید دقت بسیاری به کار می‌برده است. بنابراین زنان، برای دقت در انتخاب همکاران به منظور جلوگیری از بهره‌برداری در تعاملات اجتماعی، به خصوص با غریبه‌ها تکامل یافته‌اند. از سوی دیگر، انتخاب جفت مناسب برای مردان، باعث تشدید رقابت جنسی در آنها، بوده است که اثر آن در ورزیدگی اندام و یا موفقیت در باروری، نمود یافته است. به عنوان مثال، برخی از مردان فرصت‌های جفت‌گیری زیادی به دست می‌آوردند در حالی که برخی اصلاً از چنین شانس‌ی برخوردار نمی‌شدند. این امر منجر به مکانیسم روانی شده است که، ریسک‌پذیری و رفتارهای رقابتی در مردان تولید می‌کند که از این طریق بتوانند کیفیت و غنای خود را به نمایش بگذارند (سیمپسون، ۲۰۰۹). بنابراین، مردان نسبت به زنان،

برای یک استراتژی بازی، در معرض خطر با عواقب بالا برای جذب جفت برای طیف گسترده‌ای از رفتارهای اجتماعی تکامل یافته‌اند.

لذا، برای تبیین می‌توان گفت شبکه‌های اجتماعی مجازی از جمله اینستاگرام، نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی هستند که با این که عمر خیلی زیادی ندارند، به خوبی توانسته‌اند جای خود را در زندگی مردم باز کنند. مردم بسیاری در سنین مختلف و از گروه‌های اجتماعی متفاوت، در شبکه‌های اجتماعی مجازی کنار هم گرد آمده‌اند و از فاصله‌های بسیار دور در دنیای واقعی، از این طریق با هم ارتباط برقرار می‌کنند. محیط‌های اینترنتی به ویژه شبکه‌های اجتماعی به گسترش روابط می‌انجامد، روابطی با هویت جدید! اینترنت به افراد هویتی نامعلوم می‌بخشد، نظارتی، هم چون نظارت دنیای واقعی هم بر آن حاکم نیست و همین خود، باعث می‌شود که افراد دچار نوعی آزادی روابط شوند. دختران جوان با ورود به دنیای مجازی به راحتی می‌توانند با جماعتی گسترده از غیرهمجنسان خود ارتباط داشته باشند؛ ارتباطی که به دلیل نبود هیچ قانون خاص و هیچ نیروی کنترل کننده‌ای شکل و هویت تازه‌ای به خود می‌گیرد؛ ارتباطی که در دنیای واقعی به دلایلی هم چون ترس از آبرو، خانواده، جامعه، دین و ... هرگز امکان شکل‌گیری آن به این شکل و شمایل وجود ندارد. این روابط در شبکه‌های مجازی به سادگی رخ می‌دهد و رفته رفته بر سبک روابط افراد تأثیری منفی خواهد گذاشت و این نوع ارتباط گسترده و آزاد با جنس مخالف را به شکل عادی در خواهد آورد.

از محدودیت‌های این پژوهش باید اشاره کرد هنوز ابزار بسیار قوی در مورد سنجش فضای مجازی وجود ندارد همین ممکن است باعث ایجاد تفاوت‌های معناداری در برخی مناطق شود. برای مثال در یک منطقه میزان استفاده روزانه از فضای مجازی ۶ ساعت در روز عادی تلقی شود ولی در جای دیگری ۲ ساعت مشمول اعتیاد اینترنتی شود. همچنین، ممکن است دانش‌آموزان در ابراز دقیق اهداف خود در اینستاگرام سرپوشی کنند و همین در نتایج اثرگذار باشد. پیشنهاد می‌شود نظام آموزش و پرورش در مورد فضای مجازی سیاست روشنی تهیه کند و متناسب با این سیاست در مدارس ایفای نقش نماید. دیگر اینکه سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان باید به شکل قانع کننده‌ای توسعه یابد تا خود فرد و کاربر به درستی و نادرستی میزان استفاده از این فضا متوجه شود.

منابع

- اپروز، کمال. کرد، بهمن. (۱۴۰۰). بررسی رابطه بین رفتارهای پرخطر و فضای مجازی با کیفیت زندگی. **فصلنامه روان‌شناسی تحلیلی شناختی**، ۱۲(۴۵): ۱۰۷-۱۱۹.
- احمدی، حبیب. (۱۳۸۴). **جامعه‌شناسی انحرافات**، تهران: انتشارات سمت.
- اکبری، شیما، هاشمی، شهناز. (۱۳۹۵). **شبکه‌های مجازی و جوانان علل گرایش جوانان به شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی، سومین همایش ملی راهکارهای توسعه و ترویج علوم تربیتی**، روانشناسی، مشاوره و آموزش در ایران، تهران
- انصاری، ابراهیم، کیانیپور، مسعود، عطایی، پری. (۱۳۹۷). تحلیل جامعه‌شناختی تأثیر استفاده از فضای مجازی بر فرهنگ شفاهی (مورد مطالعه: شهر اصفهان)، **جامعه‌شناسی کاربردی**، ۲۹(۱): ۱۸-۴۰.
- ایناتلو، مریم. (۱۳۹۵). **بر ساخت بدن، جامعه‌شناسی سبک‌های مدیریت بدن جوانان**، تهران: نشر جامعه‌شناسان.
- بشیر، حسن، افراسیابی، محمدصادق. (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک زندگی جوانان؛ مطالعه موردی بزرگترین جامعه مجازی ایرانیان، **فصلنامه تحقیقات فرهنگی**، ۵(۱): ۳۱-۶۲.
- پوری، احسان. (۱۳۹۰). **بررسی نقش و تأثیر فیس‌بوک بر شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی از دیدگاه متخصصان و کارشناسان امور رسانه**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- پولادسنگ، الهه، بقائی، مهدی. (۱۴۰۰). **تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر برنامه‌های آموزش جنسی جوانان**، اولین کنفرانس بین‌المللی علوم تربیتی، روانشناسی و علوم انسانی.
- تامپسون، جان. (۱۳۸۰). **رسانه‌ها و مدرنیته: نظریه اجتماعی رسانه‌ها**، ترجمه مسعود اوحدی، تهران: نشر سروش.
- حسینی پاکدهی، علیرضا، مرادیان، یعقوب. (۱۳۹۵). تأثیر تبلیغات بازرگانی بر نگرش به مدیریت بدن؛ مورد مطالعه: شهروندان بالای ۱۸ سال کرمانشاه، **مجله مطالعات میان فرهنگی**، ۱۱(۲۹): ۱۴۲-۱۱۳.
- خلج آبادی فراهانی، فریده. (۱۴۰۰). **بررسی نقش اینترنت و فضای مجازی در هنجار، نگرش و رفتارهای جنسی جوانان شهر تهران**، نهمین کنگره ملی آسیب‌شناسی خانواده و پنجمین جشنواره ملی خانواده پژوهی، تهران.

درویش سروسستانی، پریسا، حاصلی، فاطمه (۱۴۰۰). نقش فضای مجازی بر رفتارهای پرخطر جنسی در جوانان (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه تهران). همایش ملی پژوهش‌های نوین در روانشناسی و علوم رفتاری، خمینی شهر.

ذکایی، محمدسعید. (۱۳۸۶). فرهنگ مطالعات جوانان، تهران: نشر آگاه.

رجبی پور، محمود. (۱۳۹۱). مبانی پیشگیری اجتماعی رشد‌م‌دار از بزهکاری اطفال و نوجوانان، چاپ اول، تهران: انتشارات میزان.

Al-Gahtani, S. Geoffrey, S. Hubona, S. Wang, J. (2007). Information Technology (IT) In Saudi Arabia: Culture and the Acceptance and Use of IT, **Information & Management**, 44, 681-691.

Angela, F. Blair, T. (2010). **Effect of Exposure to Media Images on Perceptual Body Image Distortion and Affective Dissatisfaction**. retrieved on psych.hanover. Aparicio-Martinez, P. Perea-Moreno, A.J. Martinez-Jimenez, M.P. Redel-Macias, M.D. Pagliari, C. Vaquero-Abellan, M. (2019). Social Media, Thin-Ideal, Body Dissatisfaction and Disordered Eating Attitudes: An Exploratory Analysis, **Int J Environ Res Public Health**, 16(21): 4177.

Asmawati, N. (2021). The effect of Instagram in learning English vocabulary. Datokarama **English Education Journal**, 2(1), 22-34.

Balliet, D., Van Vugt, M. (2011). Sex Differences in Cooperation: A Meta-Analytic Review of Social Dilemmas, **Psychological Bulletin**, 137 (6), 881-909.

Goodyear, V. A., Boardley, I., Chiou, S. Y., Fenton, S. A., Makopoulou, K., Stathi, A., ... & Thompson, J. L. (2021). Social media use informing behaviours related to physical activity, diet and quality of life during COVID-19: a mixed methods study. **BMC public health**, 21, 1-14.

Shuai, L., He, S., Zheng, H., Wang, Z., Qiu, M., Xia, W., & Zhang, J. (2021). Influences of digital media use on children and adolescents with ADHD during COVID-19 pandemic. **Globalization and health**, 17, 1-9.

The effect of virtual social media on risk taking in students

Quarterly Journal of Educational Leadership
& Administration
Islamic Azad University Garmsar Branch
Vol.18, No 1, Spring 2024, No.67

The effect of virtual social media on risk taking in students Maryam Talebdoost¹, Mahnaz Amirpour², Masoud Imanian Ardabili³

Abstract:

Purpose: The aim of the current research was to examine the pathology of virtual social media on the development of risk-taking among students. The method of this research was survey-descriptive and practical in terms of purpose.

Method: The statistical population included 313 high school students of Qochan city who had an Instagram user account. Therefore, the sample size was determined based on the random sampling method of 380 people. The research tool was designed through a researcher-made questionnaire that was the result of the subject literature. For the validity of the tool, its value was 0.88 using the formal method and reliability with Cronbach's alpha test. For data analysis, Friedman's statistical tests were used to prioritize the indicators and how the variables influence the Amos software.

Findings: The findings showed that the highest frequency of reference by Instagram users in the dimension of social-virtual media belongs to the cultural component with a frequency of 313, and in the dimension of sexual risk-taking, it belongs to the component of tendency to sexual relations with a frequency of 313. The prioritization of sexual risk-taking indicators shows that the change of human values and beliefs and the tendency to the opposite sex has the highest average of 4.51, and informing parents has the lowest average of 3.89. Also, sexual risk taking and body management had a significant relationship with Instagram virtual space.

Conclusion: It can be concluded that the use of Instagram media, in addition to the many benefits it has in daily life, can be threatening for students. Therefore, the planners of the education system should be able to reduce the amount of cyberspace threats by building the capacity of students and increasing their media literacy.

Keywords: virtual social media, risk taking, Instagram, students.

¹- PhD student in Economic Sociology and Development, Department of Social Sciences, Quchan Branch, Islamic Azad University, Quchan, Iran.

²- Assistant Professor, Department of Social Sciences, Quchan Branch, Islamic Azad University, Quchan, Iran.

³-Assistant Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Quchan Branch, Islamic Azad University, Quchan, Iran.